

YU ISSN 0351 — 7926

**G O D I Š N J A K
G R A D S K O G
M U Z E J A
V A R A Ź D I N**

broj 7

V A R A Ź D I N 1 9 8 5.

Uredništvo:

Antica Bregović, Marina Šimek, Ljerka Šimunić, Jasna Tomičić

Za nakladnika:

Jasna Tomičić

**U povodu 40-godišnjice oslobođenja zemlje i 60-godišnjice postojanja
Gradskog muzeja Varaždin**

Pokroviteljstvo:

CONING Varaždin

CROATIA ZO osiguranja Zagreb — filijala Varaždin

NISRO »Varaždin«, Varaždin

OSIZ za obrazovanje radnika za samoupravljanje Varaždin

PPK KOKA Varaždin

PTT saobraćaj Varaždin — OUR TELEKOMUNIKACIJE

SIZ u oblasti kulture općine Varaždin

VAMA Varaždin — RZ ZAJEDNIČKI POSLOVI

VARKOM Varaždin

VARTILEN Varaždin

Lektura i prijevod:

Bosiljka Paska (hrvatski)

Zoran Dučkijević, Mirko Malez (engleski)

Doris Baričević, Ladislav Šaban, Silvija Šamarija i Marina Šimek (njemački)

Godišnjak je tiskan u 1000 primjeraka

Tisak: NISRO »Varaždin«, Varaždin

S A D R Ž A J

Jasna Tomičić, Gradski muzej Varaždin Šezdeset godina Gradskog muzeja Varaždin . . . . . Sechzig Jahre Stadtmuseum Varaždin	5
Mirko Malez, Zavod za paleontologiju i geologiju kvartara istraživačkog centra JAZU Spilja Vindija kao kultno mjesto neandertalaca . . . . . The Vindia cave as a cult place of a neanderthal man	31
Marina Šimek, Gradski muzej Varaždin Kameni Vrh . . . . . Kameni Vrh	49
Josip Crnički, Rudarsko geološko naftni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, OOUR Studij geotehnike Varaždin Petrografski opis artefakata s nalazišta Kameni Vrh kod Lepoglave Petrographische Beschreibung der Artefakte der Fundstelle Ka- meni Vrh bei Lepoglava	81
Željko Tomičić, Muzej Međimurja Čakovec Osvrt na jedan skupni nalaz antičkog novca iz Međimurja . . . Rückblick auf einen Gruppenfund Antiken Geldes aus Međimu- rje	87
Gustav Piasek, Medicinski centar Varaždin Nekoliko podataka o komunalnim, sanitarnim i socijalnim prili- kama Varaždina u drugoj polovici XVIII stoljeća . . . . . Einige Angaben über die Kommunalen, Sanitaren und sozialen Verhältnisse in Varaždin in der zweiten Hälfte des 18. Jhd.	97
Stjepan Hajduk, Zavičajni muzej Varaždinskih Toplica Prilog istraživanju povijesti pučkog školstva u Varaždinskoj žu- paniji . . . . . Beitrag zur Untersuchung der Geschichte des Volksschulwesens in der Varaždiner Gespanschaft	107
Ivanka Štager, Gradski muzej Varaždin Tarifni pokreti i štrajkovi radnika u Varaždinu 1919—1929. go- dine . . . . . Tarfbewegungen der Arbeiterstreiks in Varaždin von 1919 bis 1929	121
Miroslav Klemm, Gradski muzej Varaždin Zbirka pečatnjaka Gradskog muzeja Varaždin . . . . . Eine Petschaftssammlung des Museums der Stadt Varaždin	133

Doris Baričević, Arhiv za likovne umjetnosti JAZU	
Kameni spomenik sv. Ivana Nepomuka pred varaždinskim Starim gradom	151
Eine steinerne Statue des hl. Johannes von Nepomuk vor der alten Burg in Varaždin	
Ladislav Šaban, Zagreb	
Dva Josipa Pape posljednji graditelji orgulja u Varaždinu	161
Zwei namens Josef Papa, die letzten Orgelbauer in Varaždin	
Tihomil Stahuljak, Filozofski fakultet Zagreb	
Pustolovine jednog ljubitelja stare odjeće i nošnje u poslijeratnome Varaždinu	177
Die Abenteuer eines Liebhabers alter Bekleidung und Trachten in Varaždin nach dem Kriege	
Ljerka Albus, Gradski muzej Varaždin	
Narodna nošnja varaždinskog kraja	191
Die Volkstracht der varaždiner Gegend	
Marijan Kraš, Varaždin	
Bednjunsko ženidbo — Bednjanska svadba	207
Die Hochzeit von Bednja	
Antica Bregović, Gradski muzej Varaždin	
Zbirka Carabida Entomološkog odjela Gradskog muzeja Varaždin	221
Sammlung Carabidae der Entomologischen Abteilung des Stadtmuseums Varaždin	

KAMENI VRH

Arheološki lokalitet Kameni Vrh evidentirao je 1936. godine Stjepan Vuković. Podaci o ovom nalazištu, koje danas zapravo više ne postoji, poznati su nam iz Vukovićevih zabilježaka i zapisnika sastavljenog svakako nakon 1950. godine, dakle u vrijeme kada je S. Vuković već bio kustos muzeja. Naime, posljednji nalazi s Kamenog Vrh a skupljeni su za varaždinski muzej 1950. godine, što zaključujemo iz teksta dokumentacije. Točno vrijeme nastanka ovog zapisnika, koji predstavlja gotovo jedini izvor podataka o nalazištu, nije poznato.

30-ih i 40-ih godina ovog stoljeća, u vrijeme kada je S. Vuković redovito obilazio ovo nalazište, podrazumijevao se pod nazivom Kameni Vrh strmi brijeg jugozapadno od Lepoglave. Ostaci lokaliteta postoje i danas pod istim nazivom, ali je udomaćen i toponim Gaveznic a. Lokalitet se nalazi uz cestu koja iz Lepoglave vodi prema Golubovcu, a, s obzirom na smještaj, pripada prvim obroncima Ivančice (sl. 1). Kako je brijeg bio eruptivnog porijekla, pretežno andezitske građe, radio je na tom mjestu u prvoj polovici ovog stoljeća kamenolom. S eksploatacijom andezita započelo se sa sjeverne strane, otprilike na polovici strme padine, pa je tokom vremena vađenjem kamena naprosto nestao unutarnji, centralni dio ovog uzvišenja.

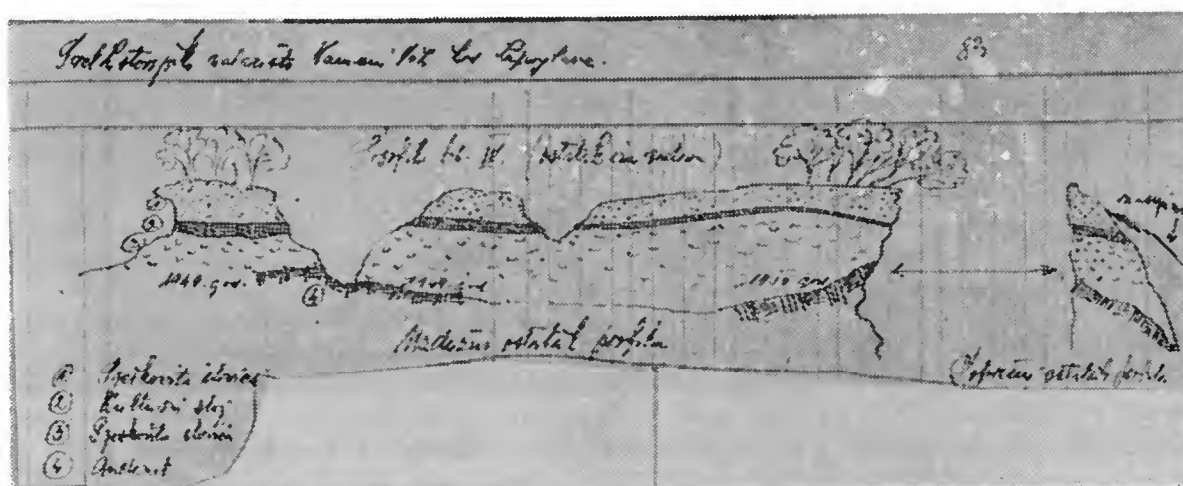
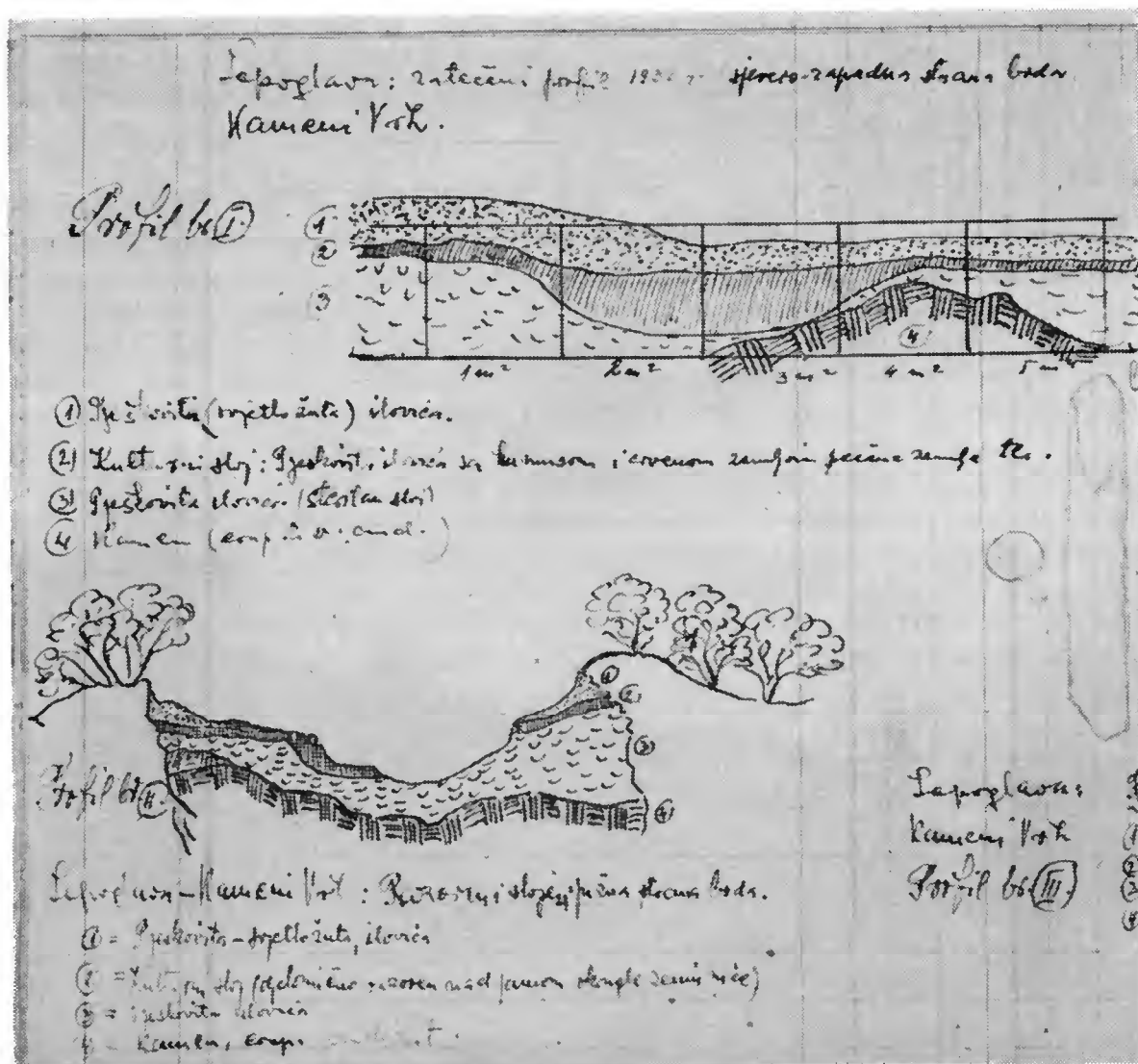
Iz dokumentacije o Kamenom Vrh u, koja se čuva u Arheološkom odjelu Gradskog muzeja, ne može se zaključiti kada je S. Vuković prvi put obišao ovaj lokalitet. Vjerojatno je to bilo u sklopu njegovih istraživanja geološke prošlosti Hrvatskog zagorja. No, već prilikom prvog obilaska zaključio je da Kameni Vrh ne predstavlja samo zanimljiv geološki lokalitet već i arheološko nalazište jer je među urušenom zemljom naišao na fragmente prethistorijske keramike. Skupivši arheološki materijal, koji su radnici kamenoloma zajedno sa zemljom odvozili i bacali niz sjevernu padinu brijega, S. Vuković je ustvrdio da se na samom vrhu strme uzvisine nalaze ostaci prethistorijskog naselja, većim dijelom uništenog eksploatacijom kamena. Iako je pristup na vrh uzvisine bio gotovo nemoguć, što zbog vrlo guste vegetacije, a što zbog neprohodnih miniranih površina, ipak je S. Vuković uspio 1936. godine načiniti skice zatečenih profila nalazišta (sl. 2 i 3). Da li se uz tu godinu veže njegov prvi obilazak lokaliteta, ili je nalazište posjećivao i ranije, to nam na žalost nije poznato.

Skice profila iz 1936. godine pokazuju iste stratigrafske odnose kakvi su zabilježeni na skicama iz 1949. i 1950. godine. Neposredno ispod sloja pjeskovite ilovice, svijetlo žute boje, nalazi se kulturni sloj, na mnogim mjestima uništen miniranjem. Ispod kulturnog sloja slijedi ponovo pjeskovita

Sl. 1. Kameni vrh, pogled na preostali dio lokaliteta
(Foto: M. Šimek, 1985)
Anblick der Fundstelle
(Foto: M. Šimek, 1985)

ilovica, sterilna što se tiče arheološkog materijala, a koja leži na naslagama kamena andezita eruptivnog porijekla. Unatoč teškoj oštećenosti nalazišta, S. Vuković je tokom obilazaka Kamenog Vrha ipak zaključio da je naselje bilo zemuničarskog tipa, pa i u svojim pribilješkama spominje jame zemunice. No pretpostavka da su u naselju postojale i nadzemne kuće sasvim je realna s obzirom na sakupljenu određenu količinu kućnog maza. Prema podacima iz terenske dokumentacije, kao i iz knjige inventara u koju su upisani svi predmeti sa ovog nalazišta, vidljivo je da je na lokalitetu u više navrata sakupljeno ukupno 13 fragmenata kućnog maza, od kojih međutim danas nedostaje 10. Nakon što je otkrio lokalitet, S. Vuković ga je obilazio nekoliko puta i sabirao arheološki materijal koji je u nekoliko

Sl. 2—3 Kameni Vrh: skice i zabilješke iz dokumentacije S. Vukovića (Foto: D. Puttar)
Skizzen der Profile — aus Notizbuch von S. Vuković (Foto: D. Puttar)

navrata između 1938. i 1948. godine poklanjao Gradskom muzeju. Tokom 1949. i 1950. godine nalaze su pod njegovim vodstvom za muzej skupljali članovi đачke arheološke ekipe. No, kako se u terenskoj dokumentaciji navodi, eksploatacijom kamena snizivao se brijeg, prehistorijsko naselje se devastiralo, a arheološkog materijala bilo je iz godine u godinu sve manje. S 1950. godinom u potpunosti prestaje prikupljanje nalaza na ovom, sada već potpuno uništenom lokalitetu (sl. 4).

Sl. 4. Kameni Vrh: profili lokaliteta — današnje stanje
(Foto: M. Šimek, 1985)
Profile an Kameni vrh — heutiger Zustand
(Foto: M. Šimek, 1985)

Budući da nije bilo moguće da se lokalitet arheološki istraži, danas doduše raspoložemo većim brojem nalaza s Kamenog Vrha, ali nedostaju podaci o međusobnim stratigrafskim odnosima, o zatvorenim cjelinama, o točnom mjestu nalaza, o tipu nastambi i karakteristikama naselja. No iako ne raspoložemo navedenim podacima, relevantnim za određivanje kompletne i kompleksne slike prehistorijskog lokaliteta, ipak ćemo pomoću metode tipološkog vrednovanja nalaza pokušati stvoriti određene zaključke o kronologiji, ekonomici i materijalnoj kulturi naselja. Podaci dobiveni tipološkom analizom, mada svakako nedostatni za sagledavanje pravog značenja nalazišta i njegove materijalne kulture, ipak će, vjerujemo, pomoći da ovaj lokalitet, kao segment jedne šire cjeline, determiniramo i vežemo uz određeni period i njemu odgovarajuću kulturu. Pri tom osnovnu poteškoću predstavlja vrsta arheološkog materijala.

Najbrojniju skupinu nalaza s Kamenog Vrha čini keramika koja nije uvijek pogodna za temeljitiju kronološku analizu. Nedostatak metalnih predmeta (raspoložemo samo jednom šupljom sjekicom) također otežava opredjeljivanje i uže datiranje nalazišta. Ni kameni nalazi, sjekire i druga oruđa koji predstavljaju predmete vrlo duge upotrebne tradicije, ne mogu s obzirom na svoje tipološke karakteristike pružiti čvrsti oslonac za datiranje.

1. KERAMIKA

Keramične nalaze možemo, s obzirom na njihovu funkciju, podijeliti u 3 grupe:

1.1. POSUĐE

1.2. UTEZI, KOLUTOVI, PRŠLJENOV I

1.3. OSTALI PREDMETI

1.1. POSUĐE

TEHNIČKE KARAKTERISTIKE

Posuđe s Kamenog Vrha predstavlja tipičnu nasebinsku keramiku, kako po fakturi i kvaliteti izrade, tako i po repertoaru oblika. Gotovo sav keramični inventar ove grupe odlikuje podjednaka faktura i način obrade, a samo nekoliko fragmenata izdvaja se kvalitetnijom obradom površine, te ljepše izvedenom dekoracijom (T. II, 2). Keramika je sive do crne boje, te oker, smeđe i crvene.

Glina je u većini slučajeva prilično dobro pročišćena, pa se u fakturi manjih posuda tanjih stijenki zapaža neznatna primjesa finog pijeska. Neke posude većih dimenzija i debljih stijenki izrađene su iz gline pomiješane s kamenčićima i organskim tvarima, ali su i oni pridodani glini samo u manjoj količini. Ovakvi dodaci glini imaju funkciju da povećaju čvrstoću posude i njenu otpornost na više temperature. Minimalne razlike u fakturi pojedinih fragmenata ne omogućavaju strogo diferenciranje keramičnog inventara na grubu, prelaznu i finu keramiku. Tako je posuđe kojim raspoložemo prilično izjednačeno po kvaliteti i sastavu sirovine i u klasičnoj po-

djeli najbolje odgovara osrednjosti prelazne keramike. Boja pojedinih ulomaka vrlo je jednolična, kako na vanjskoj, tako i na unutarnjoj površini, bilo da se radi o fragmentima svijetle oker, crne ili crvene boje. Za razliku od ovih, boja vanjske površine mnogih fragmenata razlikuje se od boje njihove unutarnje strane, a ima i slučajeva da boja iste površine znatno varira, npr. od crvenosmeđe do crne. Neujednačenost pečenja, odnosno nejednolikog pristupa zraka u toku procesa pečenja rezultira ovakvim razlikama u obojenosti pojedinih posuda. Budući da među nalazima s Kamenog Vrha ipak prevladava keramika svjetlijih boja, možemo zaključiti da je u keramičnoj produkciji bio uobičajen oksidacijski proces pečenja. Tamniji fragmenti ili svijetli fragmenti s tamnijim mrljama, a što je znak nejednolikog pečenja, ukazuju na to da se nisu koristile lončarske peći, već se keramika pekla na otvorenom, pa su i postignute temperature bile različite (J. Dular, 1982, 149).

Među keramikom nailazimo na ulomke vrlo različite debljine, pa se tako debljina stijenki posuda kreće od 4 do 20 mm, što je ovisno o veličini same posude te o načinu izrade. Najčešći je slučaj da posude velikih dimenzija imaju deblje stijenke. S druge strane pak među našim materijalom možemo zapaziti nedostatak posuda koje bi se isticale vrlo tankim, tehnički fino obrađenim stijenkama.

Tehnika izrade keramičnog posuđa nije nam potpuno poznata. Može se pretpostaviti da su manje posudice izrađivane iz grumena gline na taj način što je keramičar prstima izvlačio stijenke posude te izgladivao vanjsku i unutarnju površinu. Druga faza obrade slijedila je nakon djelomičnog sušenja posude kada se površina definitivno dotjerivala i gladila, vjerojatno komadićem kože. Posude većih dimenzija izrađivale su se najvjerojatnije tehnikom glinenih svitaka koji su se lijepili jedan na drugi, pa se na taj način posuda zapravo »gradila«. Mehaničkom obradom površine zamazivali su se spojevi između pojedinih svitaka, a stijenke su postajale sve ravnije i glađe. Jasno je da nemamo dokaza o korištenju upravo ove tehnike izrade, ali gotovo ravni horizontalni lomovi pojedinih fragmenata svakako ukazuju na ovu mogućnost. Isto tako je vrlo vjerojatno da su se pojedini dijelovi nekih većih posuda izrađivali zasebno, pa su se možda i obodi tek pri kraju procesa izrade spajali s osnovom — tijelom posude. Ručke su se pričvršćivale na posudu također u zadnjoj fazi izrade; nakon modeliranja prilijepile bi se s oba svoja kraja uz stijenku, a spoj bi se u još svježoj glini zamazao i učvrstio. Drugi način pričvršćivanja možemo na našem materijalu dokazati samo na širokim, masivnim ručkama, koje su se sve vjerojatno nalazile na pekvama (T. II, 8). Pričvršćivanje pomoću čepova koji se nalaze na krajevima ručke, svakako je bilo preduvjet za veću izdržljivost same ručke, pa se upravo zbog toga ovaj način koristio kod većih i težih posuda. Čepovi su se umetnuli u stijenku posude, odnosno rupe koje su bile na stijenkama, a spoj se zagladio na unutarnjoj i na vanjskoj strani.

Obrada površine je osrednja i prilično ujednačena na većini primjereka. Dotjerivanje, odnosno obrada površine svodi se na mehaničko glađenje kako vanjskih, tako i unutarnjih stijenki. Glađenje modeliranih, gotovih, ali još nepečenih posuda, izvedeno je bez veće pažnje. Stoga se samo ne-

koliko fragmenata izdvaja nešto boljom obradom (T. I, 8; T. II, 2), ali fina keramika sjajnih, uglačanih površina među našim materijalom nedostaje. Uočljivo je da je mehanička obrada površine pojedinih posuda bila gotovo ista i na vanjskoj i na unutarnjoj strani; primjerci, kojima je vanjska strana bila tek ovlaš izglađena, imaju i unutarnju stranu nemarno obrađenu, dok su kod kvalitetnije izrađenih primjeraka i vanjska i unutarnja površina bolje izglađene.

Kad govorimo o kvalitetnije obrađenim posudama, mislimo na svega nekoliko primjeraka koji imaju nešto bolje obrađenu površinu od ostalih, dok prave fine keramike s prevlakom visokog sjaja, kao što smo spomenuli, među našim nalazima nema. Kod određenog broja fragmenata uočava se ispucana, hrapavo-oštra površina, a sami ulomci su šupljikavi. Kod ove grupe nalaza prevladava siva boja, a neki su i crvenkasto-sivi. Uz spomenute karakteristike vanjskih površina može se uočiti da se ovi fragmenti od ostalih razlikuju i po težini; oni su znatno lakši, što je svakako povezano s njihovom šupljikavošću. Uz to su i deformirani, pa ih se teško može vezati uz određene forme. Sve ove osobitosti nastale su sekundarno, dakle nisu uzrokovane prvotnom izradom posude, ni načinom njezine tehničke obrade, već su nastale uslijed naknadne izloženosti vrlo visokim temperaturama, najvjerojatnije u požaru.

Nekoliko fragmenata, koji su očito pripadali posudama većih dimenzija, odlikuje se grubljom izradom i neravnim stijenkama. To se prije svega odnosi na masivno udubljeno dno veće posude, na fragmente velikih lonaca (T. I, 3, 4;), te na ulomke pekve (T. IV, 2).

OBLICI

Na temelju raspoloživog materijala, a s obzirom na to da se isključivo radi o fragmentima, nismo u mogućnosti determinirati kompletan dijapazon oblika korištenih na našem naselju. Pojedini fragmenti, naime, nisu dostatni za rekonstrukciju neke određene forme, pa ćemo se kod određivanja oblika moći koristiti samo dijelom nalaza. Kad govorimo o oblicima posuda, moramo spomenuti da su se neki od njih očito češće izrađivali i koristili, za razliku od drugih formi koje su, sudeći barem prema zastupljenosti među našim nalazima, bile rjeđe u upotrebi. Isto tako, promatrajući naš materijal u globalu, uočavamo zapravo svega nekoliko osnovnih oblika; među pojedinim primjercima koji pripadaju istom obliku postoje doduše neke manje razlike, ali to ne znači da je moguće i diferenciranje nekih tipova ili varijanti iste forme. Razlike su mogle nastati naprosto kao rezultat više ili manje pažljive izrade, zbog raspoloživog alata, ili naprosto zbog većeg ili manjeg iskustva keramičara, pa nikako ne mogu biti osnov za raščlanjivanje eventualnih varijanti, ili pak za kronološko diferenciranje. Vodeće oblike keramike s Kamenog Vrha predstavljaju lonci i zdjele, a javljaju se i šalice s drškom koja nadvisuje obod, terine, veliki pitosi za spremanje hrane, amforice s drškama koje spajaju vrat s ramenom, veliki lonci vedrastog tipa, pekve.

Jedini u potpunosti sačuvan primjerak keramike predstavlja lonac manjih dimenzija (T. I; 1). Lončić je bombastog oblika, rame mu blago

prelazi u sasma nizak, neizrazit vrat. Rub mu je neznatno razgrnut prema van. Dno je ravno, stijenke su bez dekoracije. Loncu nešto drugačijeg, više jajolikog oblika pripadao je fragmet na T. I, 2. Sudeći prema debljini stijenke i ovaj lonac bio je manjih dimenzija. Na ramenom dijelu dekoriran je horizontalnim plastičnim rebrom, naščlanjenim okomitim utiscima nekog okruglog instrumenta. Vrat mu je izraženiji nego kod lonca na T. I, 1., a od ovog se razlikuje i po obodu koji je jače razvraćen. Stijenke su kod oba primjerka ovlaš zaglađene. Pečenje je dobro, pa je površina crkvenkaste (T. I, 1), odnosno sivo-smeđe boje (T. I, 2). Iako između ova dva primjerka postoje neke razlike, ipak se oba mogu pripisati grupi lonaca. S obzirom da ovaj keramični oblik poznaje čitavu skalu tipova, međusobno različitih kako po modelaciji vrata i oboda, tako i po dekoraciji (plastična horizontalna ili valovita rebra raščlanjena otiscima prsta ili instrumenta, okomita plastična rebra, plastične izbočine), bio je jedan od najbogatije zastupljenih tipova na prehistorijskim naseljima. Uz lonce, koji po formi odgovaraju našima, javlja se na naselju na Ptujskom gradu još i čitav niz podvrsta (J. Korošec, 1951, crtež 81 a-f, h-1; 82 c-h), a slična je situacija i na prehistorijskom naselju u Kranju (J. Horvat, 1984, 146), te na Brinjevoj gori (D. Oman, 1981, T.5:5,6,8; T.20:2,4,8; T.36:2,3,6). Loncima većih dimenzija pripada i nekoliko fragmenata vrata i oboda, među kojima također uočavamo razlike u razgrnutosti oboda i modelaciji vrata. Od desetak ulomaka dekoriranih plastičnim horizontalnim rebrom raščlanjenim utiskivanjem prsta (T. I, 4 — vide se čak i tragovi utisnutog nokta keramičara) ili instrumenta, zasigurno se većina može opredijeliti loncima. Na žalost, prema sačuvanim fragmentima, koji su pripadali svakako velikim posudama, ne možemo sa sigurnošću definirati oblike, pa je moguće da neki ulomci ne pripadaju loncima, već pekvama; ista se dekoracija, koja na pekvama ima i određenu funkciju, javlja i na tom obliku prehistorijske nasebinske keramike.

Zdjele predstavljaju vrlo čestu keramičnu formu, pa ih i na Kamenom Vrhu nalazimo u većem broju. Zastupljene su one koničnog oblika, uvučenog oboda. Razlike među pojedinim primjercima su neznatne: neke zdjele bile su pliće, druge nešto dublje, dno im je moglo biti šire ili uže, obod je kod nekih jače, kod drugih opet blaže uvinut. Kod nekih je primjeraka uvučeni obod i zadebljan, a jedan fragment pripadao je zdjeli koja je, za razliku od ostalih, gornji dio imala oštro, gotovo koljenasto uvinut. Svi ulomci zdjela pripadaju njihovim gornjim dijelovima — stijenkama i rubovima, tako da o tipovima dna ne možemo sa sigurnošću ništa reći. Sudeći prema analognom obrađenom materijalu s obližnjeg nalazišta na Ptujskom gradu, dna su mogla biti ravna ili pak s okruglim udubljenjem — omfalosom, koji je međutim karakterističan za poluloptastu varijantu zdjela uvučenog oboda (J. Korošec, 1951, 88-94). Jedan fragment s Kamenog Vrha pripada ravnom dnu koje je malo izvučeno, pa djeluje prstenasto, a takva dna spominju se također kod koničnih zdjela uvučenog oboda (J. Korošec, 1951, sl. 30a, 34g). Vjerojatno je i naše dno pripadalo istom tipu zdjele. Zdjele s Kamenog Vrha bile su sive, sivo-crne, oker i crvenkaste boje (T. I, 5, 6). Neki primjerci oštećeni su u vatri, na što ukazuje njihova deformiranost i poroznost. Od onih ulomaka koji se sa sigurnošću mogu pripisati zdjelama, 6 ih ima

glatki obod, a 4 dekoriran. Obod zdjele na T. I, 5 ukrašen je plitkim, kratkim kanelurama postavljenim okomito. Preostala 3 dekorirana fragmenta nose na obodu kratke i vrlo guste kanelure. U dva su slučaja tek neznatno ukošene (npr. T. I, 6), lijepo i pravilno izvedene, dok su na trećem ulomku uglavnom okomite. Ove su izvedene s mnogo manje truda, pa su i njihovi nagibi različiti.

U keramografiji našeg naselja zastupljene su i šalice s trakastom drškom koja nadvisuje obod. Primjerak na T. I, 8, crvene je boje, dobro pečen, a površina mu je solidno uglačana. Donji dio šalice prelazi u zaobljen trbuh, vrat je blago konkavno oblikovan i završava zaobljenim, malo razgrnutim obodom. Iz oboda izlazi trakasta ručkica, nadvisuje ga i spaja s trbuhom, odnosno najvećom periferijom posudice. Prilikom nasađivanja ručke došlo je do izvjesne pogreške, pa ručkica ne sjeda okomito na stijenku trbuha, već je pomaknuta malo u koso. Ručkica je prstenastog oblika. Dno šalice nije sačuvano, ali analogno srodnim primjercima iz Zgornje Hajdine kod Ptuja možemo pretpostaviti da je bilo ravno (F. Stare, 1950, 46). Dno u obliku omfalosa češće se javlja kod poluloptastog tipa šalice s visokom drškom. Posudice ovog tipa vrlo su česte na nalazištima kulture žarnih polja. Koristile su se kroz duži vremenski period, tako da izlaze iz okvira mlađeg brončanog doba i dalje se javljaju u periodu početnog željeznog doba. Predstavljaju za dataciju nepouzdan element. Poznati su mnogi primjerci, kako s naselja, tako i s nekropola. Nalazimo ih npr. na Zgornjoj Hajdini kod Ptuja (F. Stare, 1950, T. III, 16, 17, 19; T. IV, 25, 26, 29), na obližnjem naselju na Ptujском gradu (J. Korošec, 1951, sl. 98, 354, 527), u grobovima br. 43, 54, 76, 106 na Pobrežju (S. Pahič, 1957), nadalje među materijalom s nekropole Vukovar—Lijeva bara (K. Vinski-Gasparini, 1973, T. 122, 10, 11), u stratumu III gradine Zecovi kod Prijedora (A. Benac, 1959, 43), a nađene su u raznim varijantama i na mađarskim lokalitetima kasnog brončanog i ranog željeznog doba (E. Patek, 1968, T. VII). Šalice s trakastom ručkom najčešći su grobni prilog faze Ia nekropole u dvorištu SAZU u Ljubljani, gdje se može razlikovati nekoliko njihovih tipova (F. Stare, 1954, 96-97), a upravo ta vrsta keramike predstavlja jednu od veza između ljubljanske nekropole i dobovske skupine, koja je opet usko vezana uz kulturni krug zapadnog panonskog prostora, prije svega uz nekropole faze IV kulture žarnih polja — Velika Gorica, Treščerovac, Krupače (J. Dular, 1978, 38).

Među nalazima s Kamenog Vrha ističe se nekoliko fragmenata koji svi pripadaju istoj posudi zaobljenog trbuha (T. II, 1). Trbuh blago prelazi u konično rame koje završava niskim cilindričnim vratom. Obod je ravan. Sudeći prema sačuvanim dijelovima, posuda je bila široka, s također širokim otvorom, pa bi po tim karakteristikama odgovarala terini. Trbušni dio okomito je raščlanjen kraćim plastičnim rebrima trokutastog presjeka koja su izmodelirana iz stijenke posude. Svako rebro omeđeno je cijelom svojom dužinom plitkim žlijebom. Istovrsnu plastičnu dekoraciju nalazimo i na fragmentu na T. I, 7.

Terini, ali nešto drugačijeg tipa, pripada fragment na T. II, 3. Osnovne karakteristike su zaobljenost i blagi prelazi između pojedinih segmenata. Vrat je koničan, a obod razgrnut. Dno nije sačuvano. Fragment nosi de-

koraciju koja je ograničena na rame i gornji dio trbuha posude. Kako u tektonici posude prelaz ramena u vrat nije naglašen modelacijom forme, ovo odjeljivanje naznačeno je ornamentom: horizontalna kanelura označava prijelaz između dva dijela posude. Pojas ispod nje, dakle gornji dio trbuha, ornamentiran je uskim kosim kanelurama. Istu tendenciju odjeljivanja ramena od vrata ornamentom nalazimo i na ulomku na T. II, 2. Posuda je bila za razliku od prethodne vrlo dobro pečena i ljepše izrade. Površina joj je smeđe boje, fino glačana. Veća pažnja, kojom je ova terina izrađena, uočava se i u izvedbi lijepog i pravilnog ornamenta. Na ramenom dijelu, odnosno na njegovoj granici s vratnim segmentom, nalaze se tri plitke horizontalne kanelure. Ispod njih je trbušni dio prekriven okomitim, gustim i uskim kanelurama.

Tri horizontalne plitke kanelure nalaze se i na fragmentu svijetle oker boje (T. II, 5). Dekoracija trbušnog dijela posude sastojala se od pseudovrpčastog cik-cak ornamenta. Cik-cak motiv tvorile su po 4 paralelne linije koje su na vrhu ornamenta djelomično prelazile jedna preko druge. Sudeći prema profilu, ovaj ulomak pripadao je većoj posudi tanjih stijenki, možda također terini. Spomenimo da se među keramičnim materijalom nalazi još jedan fragment s pseudovrpčastim ukrasom, slično koncipiranim. I ovdje se radi o motivu cik-caka ili o visećim trokutovima, ali se pseudovrpčasti otisak nalazi i u horizontalnoj kaneluri (T. II, 6).

Većoj posudi, s također neizrazitim prijelazom između ramena i vrata, pripada fragment na T. II, 4. Ulomak je svijetlo sive boje, nešto lošije obrađene površine. I ovdje ornament — tri horizontalne kanelure — ima funkciju da naglasi, odnosno upotpuni formu. Na ulomku naziru se i dijelovi gustih i plitkih okomitih kanelura. One su prekrivale trbušni dio.

O oblicima ovih posuda teško je na temelju raspoloživih fragmenata sa sigurnošću govoriti. Pretpostavljamo da se radi o terinama, jer su recipienti bili relativno široki, a široki su bili i otvori. Osim toga, svi naši fragmenti imaju i neke zajedničke značajke: niži ili viši, ali koničan vrat, blagi i neizraziti prijelaz ramena u vrat, označavanje i isticanje ovog prijelaza horizontalnim kanelurama i dekorativne elemente ograničene na donji dio gornje polovice posude. Ornament je u tri slučaja izveden plitkim kaneliranjem, a u dva slučaja je pseudovrpčast. Terine, doduše gotovo uvijek ukrašene urezanim ornamentom, a u dva slučaja i žljebljenjem, nađene su na Zgornjoj Hajdini (F. Stare, 1950, 51-53), na nekropoli u dvorištu SAZU u Ljubljani nađene su terine bez drški, s dvije, kao i tzv. vrčaste terine s jednom drškom (F. Stare, 1954, 99); pseudovrpčasti ornament slične koncepcije kao na našim fragmentima, a i na posudama sličnog profila, predstavlja jednu od tipičnih karakteristika ruške skupine. Bliže analogije našim primjercima nalazimo na nekropoli Ruše u grobovima 3, 11 i 71 (H. Müller-Karpe, 1959, T. 108 M2; T. 108 C; T. 110 F). Okomito gusto kaneliranje trbuha često je na keramičnom inventaru grupe Dalj kulture žarnih polja (K. Vinski-Gasparini, 1973, T. 115, 6; T. 117, 2, 3; T. 122, 2), javlja se na posudama nađenim u rovu H IV na naselju Sopron (E. Patek, 1982, sl. 25). Kose kanelure na trbuhu rijetke su na Pobrežju, Rušama i na Hajdini (H. Müller-Karpe, 1959, T. 123, 13; T. 113 F4; T. 117, 16). Fragmenti ornamentirani na ovaj način registrirani su na Bri-

njevoj gori, gdje se javljaju od sloja 3, a traju kroz 4. i 5. sloj (D. O m a n, 1981, T. 3:6, T. 7:9, T. 25:12 itd). Nalazimo ih na Fortici u jugozapadnoj Bosni u sloju koji pripada kraju srednjeg i početku kasnog brončanog doba, te u mlađem naselju na Alihodžama (B. Č o v i ć, 1965, T. XVIII, 7; T. XX, 10). U grobovima Gellwald 49 i Leitengritschwald 46 nekropole Kleinklein javljaju se također kose kanelure na trbuhu (C. D o b i a t, 1980, T. 86:3; T. 103:10). S obzirom na veličinu naših fragmenata moramo ponovo naglasiti da izgled posuda ne možemo sa sigurnošću rekonstruirati; to su mogle biti terine bez ručki, terine s dvije ili s jednom ručkom, a možda i amfore.

Od ostalih prepoznatljivih oblika na Kamenom Vrhu koristile su se velike posude za spremanje hrane — pitosi, s različitim plastičnim izbočinama, veliki lonci vedrastog tipa ravno odrezanog oboda, pekve.

Među keramičnim materijalom sačuvala su se i različite ručke, od kojih su tri manje trakaste. Dvije kraće spajale su vrat s ramenom posude (T. II, 7). Na krajevima velike masivne ručke elipsoidnog presjeka dobro su vidljivi čepovi pomoću kojih je ručka bila usađena u stijenku svakako veće posude (T. II, 8). Možda se nalazila na pekvi. Za pekve su uobičajene široke ručke koje su često na svojoj gornjoj strani imale dvije ili tri uzdužne široke kanelure. Ovakav tip ručke nalazimo i među našim primjercima (T. II, 9), a kao najbližu analogiju spominjemo primjenke s naselja na Ptujskom gradu (J. K o r o š e c, 1951, sl. 109, 373, 384), iako ih ima i na drugim nalazištima. Kao tipičan element nasebinskog keramičnog inventara pekve traju od starije kulture polja sa žarama do u razvijeno željezno doba (K. V i n s k i - G a s p a r i n i, 1973, T. 22, 10-12; J. H o r v a t, 1983, T. 22:23,24; T. 23; D. O m a n, 1981, T. 42:19). Pekvi pripada i široka fragmentarno sačuvana ručka (T. III, 2) koja u svojem donjem dijelu završava plastičnim jezičastim ispupčenjem. Sličan primjerak, samo raščlanjen s nekoliko koničnih izbočina, nalazimo u Ptujju (J. K o r o š e c, 1951, sl. 615), a pekva s ručkom koja u potpunosti odgovara našoj nađena je u grobu 144 nekropole Ruše (H. M ü l l e r - K a r p e, 1959, T 113 A3).

Ručkama po funkciji odgovaraju drške koje predstavljaju plastična izbočenja različitih oblika: jezičasta, konična, čepasta, smještena najčešće na ramenu, na najvećoj periferiji ili ispod nje. Uglavnom ih nalazimo na posudama većih dimenzija. Među našim nalazima imamo čak 10 ulomaka s ovakvim većim ili manjim drškama koje su pripadale posudama sive, oker i crvene boje (T. III, 1, 7). Plastične izbočine predstavljale su, osim funkcionalnog elementa, svakako i određenu vrstu dekoracije. Među našim primjercima ističe se prilično dugačka jezičasta drška koja je asimetrično raščlanjena na dva dijela (T. III, 3). Nalazi se na fragmentu crvene boje, debljih stijenki, koji vjerojatno ne pripada posudi, što se može zaključiti na temelju njegove veličine i zakrivljenosti. Teško je sa sigurnošću reći kakvom je predmetu pripadao ulomak. Moguće je da se radi o nekom poklopcu s ovako osebujno medilaranom drškom (odnosno drškama).

I na kraju, kad govorimo o keramografiji Kamenog Vrha, moramo kao sastavne dijelove posuda spomenuti i dna. O nekim je primjercima već bilo riječi. Ukupno je sačuvano sedam dna, od čega veći dio (4) čine dna s okruglim izbočenjem — omfalosom (T. III, 4, 5). Izbočenja su različito

izražena; neka su na unutarnjem dijelu posude jedva vidljiva, druga su znatno jače istaknuta. Pripadaju posudama različitih dimenzija. Dva fragmenta predstavljaju ravna, malo izvučena dna. Jedno od njih pripadalo je vjerojatno zdjeli uvučenog oboda, a drugo nekoj većoj posudi, oštećenoj u vatri. Posljednji primjerak zapravo ne predstavlja dno, već stajaću površinu, donji dio okrugle šuplje noge.

ORNAMENT

Ornament i ornamentalne tehnike zastupljeni su na našem materijalu u prilično skromnom izboru. Svode se uglavnom na nekoliko jednostavnijih, samostalnih motiva i na nekoliko osnovnih tehnika ukrašavanja. Dekorirani primjerci keramike ne prezentiraju razrađene niti složenije kompozicije, pa cjelokupan materijal ostavlja dojam skromnosti i jednostavnosti. Ornamentalne tehnike možemo podijeliti u 3 osnovne grupe, pa razlikujemo udubljene, žigosane i plastične ornamente.

Udubljeni ornamenti zastupljeni su kaneliranjem oboda zdjela i trbušnog segmenta posuda. Tehnički postupak sastojao se u povlačenju nekog tupog, zaobljenog instrumenta po još svježoj površini posude. Kanelure se međusobno razlikuju po svojoj širini i dubini, one na rubovima zdjela mogu biti okomite ili malo ukošene, ali na našoj keramici su uvijek guste i kratke (T. I, 5, 6). Mogu se nalaziti i na trbušnom dijelu uglavnom zaobljeno-bikoničnih posuda s koničnim vratom i razvraćenim obodom, i to u okomitom ili kosom položaju (T. II, 2, 3). Uvijek prekrivaju cijelu površinu, dakle nisu raspoređene u grupama. Jedna do tri horizontalne kanelure smještene su na profilacijski neizrazitom prijelazu ramena u vrat posude. Široke, plitke kanelure nalazimo na nekoliko primjeraka keramike, vezane uz dekoraciju okomitih plastičnih rebara (T. I, 7; T. II, 1).

Tehnika žigosanja zastupljena je na svega dva fragmenta ukrašena pseudovrpčastom dekoracijom. Kod izvedbe pseudovrpčastog ornamenta keramičar se služio nazupčanim kotačićem koji je mogao imati različito široke i različito guste zupce. Na oba naša fragmenta (T. II, 5, 6) otisci kotačića su široki i gusti, te relativno plitki. Dekoracija izvedena na ovaj način svodi se na cik-cak motive ili motive visećih trokutova koji se nalaze ispod horizontalnih kanelura na trbušnom dijelu većih, vjerojatno zaobljenih posuda. Pseudovrpčasti ukras vrlo je čest na žarama stožastog vrata, vrčevima s jednom ručkom i zdjelama s dvije ručke grupe Ruše kulture žarnih polja, gdje traje kroz Ha B period do početnog Ha C vremena (H. Müller-Karpe, 1959, 118-121).

Plastično izvedeni dekorativni elementi na našim nalazima tvore tri odvojene cjeline. Prvoj, koja je zastupljena s 10 ulomaka, pripadaju na stijenke posuda aplicirana horizontalna plastična rebra, raščlanjena na različite načine utiskivanjem prsta ili nekog pomagala. Na fragmentu na T. I, 4 dobro se vide tragovi nokta keramičara koji je utiskivanjem prsta izrađivao ornament. Ponekad je dekoracija nastala štibanjem plastičnog rebra, drugi put prst nije utiskivan, već se njime okomito ili koso

povlačilo preko svježe gline. Kod ovakve ornamentalne tehnike sigurno su se koristila i različita pomagala (npr. drveni štapići). Rebra se međusobno razlikuju po svojoj plastičnosti; neka su vrlo plastična, a ta su uvijek aplicirana, dok su druga sasvim niska, izmodelirana iz stijenke posude. Mogu biti i različite širine, što je svakako bilo u uskoj vezi s dimenzijama posude. Uža rebra na manjim loncima raščlanjena su isključivo nekim instrumentom (T. I, 2). Dekoracija plastičnih rebara vezana je uz grublje kućno posuđe-lonce. Kod njih je aplicirana na ramenu, na najvećoj periferiji ili ispod nje. No, istovrsni dekorativni element, ali onaj koji ujedno ima i određenu funkciju, nalazimo i na pekvama, gdje su plastična rebra služila za pridržavanje žara na stijenkama. Neki od naših fragmenata sigurno pripadaju pekvama jer se na Kamenom Vrhu može dokazati prisustvo ove vrste kućne keramike.

U drugu grupu plastičnih ornamenata možemo svrstati sve plastične izbočine različitih oblika (ukupno 10 primjeraka), iako su one imale i praktičnu namjenu. O njihovoj funkciji drški već je bilo riječi (T. III, 1, 7).

Trećoj grupi pripadaju kraća plastična rebra trokutastog presjeka (T. I, 7; T. II, 1). Već je spomenuto da se uz svako rebro uzdužno protežu po dvije široke, plitke kanelure, pa se stiče dojam da rebro izlazi iz plitkog udubljenja u stijenci posude. U oba naša slučaja rebra se kao dekorativni elementi nalaze na širim posudama zaobljenog trbuha, te širokog otvora.

1.2. UTEZI, KOLUTOVI, PRŠLJENOV I

Na Kamenom Vrhu prikupljeno je ukupno 11 piramidnih utega, što cijelih, što fragmentiranih. Svi su izrađeni iz dobro pročišćene gline, boja im varira od oker, sive do crvene, osrednje su pečeni. Jedan primjerak ima na gornjem dijelu plitko okruglo udubljenje, dok se na dva utega na istom mjestu nalazi uzdužno široko užljebljenje. Baze su svima glatke, bez ikakvih oznaka ili ukrasa. Piramidalni utezi predstavljaju tipičan element u keramičnom inventaru naselja brončanog i željeznog doba, a zbog svojeg nepromijenjenog oblika kroz vrlo dugi vremenski period ne mogu predstavljati oslonac za dataciju. Nalazimo ih na čitavom nizu naselja, tako npr. u prehistorijskim slojevima naseobine na Kekića glavici (B. Čović, 1962, 52), u mlađem horizontu Visa kod Dervente (Z. Marić, 1961, 160), u 4. i 5. sloju na Brinjevoj gori (D. Oman, 1981, 147), pa i na nalazištima sjeverozapadne Hrvatske: u Sigecu (M. Šimek, 1982, T. V, 1, 2, 3), na Farkašiću P (Z. Marković, 1982, 251) te na naselju razvijenog željeznog doba u Goričanu (Ž. Tomičić — J. Vidović, 1984, 87). Piramidalni utezi rjeđe imaju funkciju grobnog priloga (F. Stare, 1955, 13), no ipak ih ponekad s obzirom na mjesto nalaza ili simbolične motive koje nose moramo tretirati kao kultne predmete (A. Stipčević, 1974, 134). Utezi s Kamenog Vrha imali su isključivo praktičnu namjenu, bilo da su služili za natezanje niti na tkalačkom stanu, ili kao utezi za ribarske mreže.

Keramični kolutovi vrlo često prate, zajedno s pršljenovima, nalaze piramidalnih utega, pa ih također možemo naći na mnogim naseljima kulture žarnih polja i starijeg željeznog doba. Na Kamenom Vrhu nađena su

dva glinena koluta (T. III, 6). Ovi prstenasti utezi vjerojatno su imali istu namjenu kao i piramidalni, no postoji mišljenje da su služili kao neka vrsta podmetača, stalka za posude (F. Stare, 1955, 50).

I pršljenovi su mogli imati različite namjene; mogli su služiti također kao utezi na tkalačkom stanu ili kao zamašnjaci na vretenima, možda i kao utezi za ribarske mreže, a ponekad su predstavljali i dijelove nakita — zrna ogrlica. S mnogobrojnih nalazišta registriran je čitav niz varijanti, međusobno različitih po obliku i ornamentu. Naš primjerak na T. III, 8 loptastog je oblika, bez ukrasa, dok je drugi, fragmentarno sačuvani pršljen također bio gladak, bikoničan i ljepše izrađen od prvoga. Treći primjerak je sastavni dio nakita, zrno ogrlice (T. III, 9).

1.3. OSTALI KERAMIČNI PREDMETI

U ovu skupinu nalaza svrstali smo 3 predmeta s Kamenog Vrha koji ne predstavljaju ni posude, a ni neku od vrsta utega. Predmet na T. IV, 1 izrađen je iz pročišćene gline, dobro je pečen, crvene je boje. To je gornji dio prenosnog ognjišta, predmeta kućnog inventara, udomaćenog u kulturi žarnih polja, ali i u kulturnim grupama starijeg željeznog doba. Ognjišta su imala zaobljen donji dio cilindričnih ili koničnih stijenki. Na prednjem dijelu bio je otvor kroz koji se ložilo. Na stijenke je sjedala horizontalna ploča s kružnim otvorima. Na ploču su se stavljale posude s hranom, a zagrijavala ih je kroz otvore toplina žara ili vatre koja se ložila u donjem dijelu. Neki tipovi prenosnih ognjišta imali su na gornjem dijelu, oko ploče s otvorima, cilindrične stijenke koje su štitile posudu od prevrtanja, a i zadržavale su toplinu. Naš nalaz pripada horizontalnoj ploči ognjišta. Slični fragmenti prenosnih ognjišta, ali i cijeli primjerci, poznati su nam iz Ptujja gdje su pronađeni u većem broju (F. Korošec, 1951, sl. 319, 252, 468), iz Sv. Petra Ludbreškog (K. Vinski-Gasparini, 1984, T. III, 1), s lokaliteta Ciglana u Križevcima koji pripada fazi IV kulture polja sa žarama (Z. Homen, 1982, 20, T. I, 8). Nađeni su i u Podu B, dakle u sloju kasnog brončanog doba (B. Čović, 1965, T. XII, 11), na nalazištu Sopron-Varhely u Transdanubiji (E. Patek, 1977, T. 16).

Predmet na T. IV, 3 predstavlja keramični klin (čep, jezgra) koji se koristio u dvodijelnim kalupima za odlijevanje brončanog oružja i oruđa. Klin je nejednolične sivo-crvenkaste boje, u donjem dijelu je odlomljen. U gornjoj polovici je malo uvinut, pa ponovo konično proširen, gornja ploha je ravna. Klin predstavlja vrlo zanimljiv nalaz koji na naše nalazište baca novo svjetlo; iako s Kamenog Vrha nemamo nalaza kalupa, a pronađen je samo jedan primjerak klina, ipak možemo pretpostaviti postojanje ljevačke radionice u naselju. U vrijeme završnog brončanog i početnog željeznog doba, dakle u periodu procvata metalurgije, u naselju u kojem je svakako postojala lokalna keramična produkcija, a i proizvodnja litičkog materijala, bila je po svoj prilici razvijena i metalurška djelatnost. O njenom obimu na žalost ne možemo govoriti. Klinovi, kao što je ovaj, umetali su se u dvodijelne kalupe i pomoću njih se formirala šupljina u lijevanom predmetu, u koju se kasnije umetala drška od organskog materijala. Veći broj klinova

različitih dimenzija nađen je zajedno s ostalim inventarom ljevačke radionice u Sv. Petru Ludbreškom (M. Šimek, 1984, 52) te na većem broju nalazišta u Bosni: na Čungaru (W. Radimsky, 1896, 83), Ripču (V. Čurčić, 1912, T. IV, 13, 14), na Kekića glavici (B. Čović, 1962, T. III, 7).

Slijedeći predmet sastoji se od cilindrične drške, koja nije sačuvana u svojoj kompletnoj visini, te okrugle, gljivasto priširene baze (T. IV, 2). Glina je dobre fakture, izrada i pečenje također su dobri. Predmet je crvenkasto-smeđe boje. Predstavlja gladilicu, alatku kojom su se izgladivale razne površine, izrađene iz gline. Takvom gladilicom mogle su se dotjerivati površine ognjišta, zidova kuća, ali i površine većih posuda. Gotovo identičan primjerak poznat nam je iz faze B na Podu (B. Čović, 1965, T. XII, 10), no slične gladilice spominju se i među arheološkim materijalom Ripča (V. Čurčić, 1912, sl. 79, 80), te nekih drugih nalazišta (navedena literatura kod A. Stipčević, 1962, 167).

2. METALNI NALAZI

U zbirci s Kamenog Vrha nalazi se samo jedan metalni predmet, šuplja brončara sjekira (T. IV, 4). U svojim bilješkama S. Vuković navodi podatak da je sjekira nađena 1932. godine. Na istom mjestu spominju se i predmeti koje je u svojem vlasništvu imao Barlek Petar iz Lepoglave, tadašnji vlasnik kamenoloma, no među popisanim arheološkim materijalom ne nalazimo ni jedan metalni predmet. Na žalost, ova privatna zbirka nestala je za vrijeme rata.

Brončana šuplja sjekira oštećena je u svojem gornjem dijelu, odlomljena joj je i ušica. Oko otvora za nasađivanje nalazi se šire horizontalno zadebljanje. Oštrica sjekire blago se širi. Ispod otvora nazire se slabo izraženo horizontalno rebro od kojeg se vertikalno spuštaju isto tako jedva naznačene četiri rese. Šuplje sjekire dekorirane okomitim plastičnim resama nalazimo u ostavi Bizovac faze II kulture žarnih polja, a takvi primjerci s jače izraženim resama nego na našoj sjekiri karakteristični su za kasniji Ha A stupanj (K. Vinski-Gasparini, 1973, 84, T. 37, 10, 16).

U ostavi Brodski Varoš Ha A₁ perioda ili horizonta II ostava s područja kulture polja sa žarama nalazimo šuplju sjekiru s tek naznačenim okomitim resama koja bi predstavljala blisku analogiju našem primjerku (K. Vinski-Gasparini, 1973, T. 60, 4). Sjekiru s Kamenog Vrha možemo usporediti i s vrlo sličnim nalazom unutar ostave iz Maličke, koja je kronološki opredijeljena Ha A₁ vremenu (D. Balen-Letunić, 1985, T. I, 7).

3. KAMENI NALAZI

U zbirci nalaza s prehistorijskog naselja evidentirana je i skupina kamenog oruđa koje je najvjerojatnije bilo produkt lokalne proizvodnje. Na ovaj zaključak upućuju podaci o ležištima sirovine u neposrednoj blizini lokaliteta (J. Crnićki, 1985).

Oruđe je izrađeno tehnikom okresivanja i poliranja, dok je tehnika bušenja primijenjena na samo jednom od 5 sačuvanih kamenih nalaza.

Sjekira-čekić (T. IV, 8) fragmentarno je sačuvana, prebijena je preko rupe za nasad. Vrh i jedna bočna površina oštećeni su upotrebom. Sjekira je, sudeći prema sačuvanom dijelu, bila većih dimenzija, a upravo takve veće sjekire čekićastog tipa karakteristične su za eneolitske kulture, mada se, iako rjeđe, javljaju već i u kasnom odsjeku mlađeg kamenog doba (D. Balen-Letunić, 1981, 8). U vrlo dugom kontinuitetu proizvodnje i upotrebe predstavljaju element materijalne kulture koji unatoč sve učestalijoj upotrebi bronce, a kasnije i željeza, možemo pratiti do u razvijeno željezno doba.

Mala sjekira pravilno trapeznog oblika, lijepe izrade i dobro polirana (T. IV, 6), predstavlja tip koji se javlja od vremena neolita, a u sjeverozapadnoj Hrvatskoj kao inventar korenovske kulture i tipa Brezovljani sopotske kulture (S. Dimitrijević, 1961, T. III, 21; 1978, sl. 11-1), da bismo dokaze o njihovoj daljoj upotrebi nalazili i na lokalitetima početnog metalnog doba (M. Šimek, 1981, T. I, 3, 4), sve do razvijenog željeznog doba; sjekirica istog tipa nađena je naime i u zemunici starijeg željeznog doba u Sigecu kod Ludbrega (neobjavljeno).

I treći tip sjekirica, koje svoje porijeklo vuku također iz eneolita, zastupljen je na Kamenom Vrhu (T. IV, 7). Ovaj primjerak malih dimenzija, plosnat, s oštricom koja se neznatno proširuje, podsjeća na oblike kakvi su izrađivani u metalu u vrijeme početnog korištenja bakra, odnosno bronce.

Sva tri opisana primjerka predstavljaju tipove vrlo duge tradicije, koji su se u neizmjenjenom obliku zadržali od mlađeg kamenog, odnosno bakrenog, sve do perioda razvijenog željeznog doba.

Kamena alatka na T. IV, 5, koja bi po funkciji odgovarala tucalu, nepravilnog je, izduženo-valjkastog oblika. Tragovi korištenja vide se i na gornjoj i na donjoj bazalnoj plohi, pa se dakle tucalo okretalo u ruci i koristilo s obje strane.

Drugi primjerak po obliku atipičnog oruđa također je tucalo (T. IV, 9). Ovo oruđe možda je moglo poslužiti i u neke druge svrhe, možda i kao gladilica. Ni jedan od ova dva primjerka nema određene tipološke karakteristike, već svaki predstavlja oblik za sebe, pa ni ne pružaju nikakve podatke koji bi nam mogli poslužiti kod određivanja njihove tipološke ili kronološke pripadnosti.

KRONOLOGIJA

Budući da prehistorijsko naselje na Kamenom Vrhu nije arheološki istraživano, pa s tog lokaliteta nemamo ni odgovarajućih podataka, trajanje i život naselja, njegove kronološke granice kao i pripadnost određenoj kulturnoj cjelini prehistorije možemo determinirati isključivo na temelju tipoloških karakteristika nalaza materijalne kulture. Pri tome osnovnu poteškoću čini odsustvo metalnih nalaza, tako da se tipološka analiza mora temeljiti na keramičnom materijalu. Ova skupina prezentirana je mnogim oblicima koji traju kroz duže vremensko razdoblje, pa tako ne predstavljaju osnovu za užu dataciju. Predmeti izrađeni iz kamena, sjekire i tucala, također ne mogu biti signifikantni za kronološko opredjeljivanje.

Brončana šuplja sjekira (T. IV, 4) s dekoracijom vertikalnih resa karakteristična je za Ha A period, unutar kojeg se sjekire sa slabo izraženim, tek naznačenim resama javljaju već u ranijoj fazi (D. Balen-Letunić, 1985). Uz konstataciju da su sjekire ovog tipa dužeg trajanja (K. Vinski-Gasparini, 1973, 93), vjerojatno bismo i vrijeme nastanka naše sjekire mogli pomaknuti unaprijed. Nije naime isključeno da je sjekira u tradiciji ranog Ha A vremena nastala nešto kasnije.

Bombasti lonci kratkog vrata i različito razgrnutog oboda (T. I, 1), često ukrašeni plastičnim horizontalnim rebrom raščlanjenim otiscima prsta ili instrumenta, kao i oni više izduženog, jajolikog oblika, javljaju se na naseljima kulture žarnih polja, a traju sve do Ha C vremena. Slični našem, nađeni su u Kranju unutar prehistorijskog naselja koje se datira na sam početak starijeg željeznog doba (J. Horvat, 1984, 154), poznati su s Ptujskog grada, naselja datiranog u vrijeme između 1100. i 900. godine pr. n. e. (J. Korošec, 1951, 188), iz nekropole u Dobovi koja traje od kraja Ha A do Ha B₂ vremena (F. Stare, 1975, T. 4:7; T. 33:1). Zdjele uvučenog glatkog oboda ili oboda prekrivenog kanelurama (T. I, 5, 6) čine sastavni dio keramičnog materijala mlađe kulture polja sa žarama, a porijeklo vuku iz njezinog starijeg odsjeka Ha A vremena kada su kanelure široke i vrlo koso položene (K. Vinski-Gasparini, 1973, T. 21, 9; T. 22, 14, 15; T. 25, 6). Naši primjerci zdjela s gustim i kratkim okomitim ili malo ukošenim kanelurama svakako predstavljaju mlađe tipove. Konične ili poluloptaste zdjele uvučenog oboda čine, uz lonce, jedan od osnovnih oblika naseobinske keramike, rasprostranjene na širokom geografskom području kroz duže vremensko razdoblje. Najbliže analogije našim primjercima s okomitim kanelurama nalazimo na Brinjevoj gori u sloju 4 datiranom u Ha B period (D. Oman, 1981, T. 30:2), u grobu 150 na Pobrežju (S. Pahič, 1972, T. 3:7); na nekropoli u Dalju, u vukovarskim grobovima kako ranog, tako i kasnog Ha B vremena (K. Vinski-Gasparini, 1973, T. 117, 9, 10; T. 121, 2; T. 123, 2). Svoje trajanje ovaj tip zdjela produžuje i dalje, pa one čine sastavni dio materijala i u periodu starijeg željeznog doba istočnoalpskog kulturnog kruga. Na nekropoli Kleinklein prisutne su zdjele gusto kaneliranog uvučenog oboda u grobovima faze I nekropole, koja se paralelizira s horizontom Podzemlj 1/2, odnosno periodom Ha B₃ — C₁ (C. Dobiat, 1980, T. 33:35; T. 69:2).

O šalicama s trakastom ručkom, koja nadvisuje obod, već je bilo govora (T. I, 8). Možemo ponovo zaključiti da u njima ne nalazimo kronološki element jer su prisutne na nalazištima Ha B₁, Ha B₂ i Ha B₃, odnosno Ha C₁ perioda.

Analogije koje se prije svega odnose na dekorativne motive kraćih okomitih rebara, našim posudama (T. I, 7; T. II, 1) nalazimo na keramici kasne kulture žarnih polja, ali i unutar grupe Martijanec—Wies—Kleinklein starijeg željeznog doba. Vrč s tri okomita kratka rebra iz Ruša potječe sa zapadnog dijela nekropole, koji nosi obilježja Ha B₃ vremena. Sličnu dekoraciju nosi i posuda iz Drvanje (H. Müller-Karpe, 1959, T. 122, 29), te keramika Este II, odnosno Ha B₃ perioda (H. Müller-Karpe, 1959, T. 91 A 11; T. 93 A 11). Kraju Ha B vremena opredijeljen je i fragment s vrlo sličnim ukrasom, popraćenim i urezanim motivom, s Visa (Z. Marić, 1961, T. IV,

14). Neki primjerci keramike tipa Wies starijeg željeznog doba, koja vuče porijeklo iz Ha B vremena — grupe Ruše, ukrašeni su također motivom koji odgovara našim primjercima (R. Pittioni, 1954, sl. 428). Kao teritorijalno najbližu analogiju spominjemo nešto grublje izrađenu posudu iz Sv. Petra Ludbreškog, naselja koje ne istupa iz konteksta starijeg željeznog doba Podravine, Međimurja i jugoistočno alpskog područja (K. Vinski-Gasparini, 1984, T. III, 6).

Posude zaobljeno-bikoničnog profila, koničnog vrata i razgrnutog oboda, koje nemaju oblikovan oštar prijelaz između ramena i vrata, po obliku mogu biti amfore, terine ili vrčaste terine. Amfore i vrčaste terine s horizontalnim kanelurama, koje naglašavaju prijelaz ramena u vrat, a dekoraciju imaju ograničenu na rame i gornji dio trbuha kao naši primjerci (T. II, 2-4), česte su na hajdinskoj nekropoli datiranoj u 9 — 8. st. pr. n. e., odnosno u period koji neposredno prethodi počecima starijeg željeznog doba (F. Stare, 1950, sl. lc, T. VII, 53).

Koso kaneliranje trbušnog dijela jedna je od oznaka 3, 4. i 5. sloja Ha B vremena na Brinjevoj gori (D. Oman, 1981, T. 25:12, T. 27:8,17), dok neki koso kanelirani fragmenti već pokazuju obilježja razvijenog željeznog doba (D. Oman, 1981, 151). S Hajdine, datirane u 9 — 8 str. pr. n. e. poznajemo također nekoliko posuda, identično ukrašenih (H. Müller-Karpe, 1959, T. 117, 14, 16), a ista dekoracija prisutna je i na nekropoli Kleinklein, i to u grobovima Gellwald 49 i Leitengritschwald 46, koji pripadaju fazi I nekropole sa snažno izraženom tradicijom kulture žarnih polja, odnosno grupe Ruše (C. Dobiat, 1980, 166—168).

Guste okomite kanelure trbušnog dijela naše posude na T. II, 2 pokazuju sličnost s nalazom iz groba 23 Dobove (F. Stare, 1975, T. 9, 6), no ovakav način dekoriranja keramike predstavlja jednu od osnovnih karakteristika grupe Dalj jugoslavenskog Podunavlja, trajanje koje se proteže kroz Ha B period kasnog brončanog doba, kroz starije željezno doba, a završava prodorom Kelta u međuriječje Save, Dunava i Drave. Starijem horizontu grupe Dalj pripadaju između ostalog i žare gusto kaneliranog trbuha kakve poznajemo sa samog Dalja, te iz Vukovara gdje se javljaju kroz cijeli Ha B horizont, ali egzistiraju i u horizontu početnog željeznog doba (K. Vinski-Gasparini, 1973, T. 115, 6; T. 116; T. 121—124). Žare konusnog vrata i vertikalno kaneliranog trbuha javljaju se kroz završno brončano i rano željezno doba na širokom geografskom području srednjeg Podunavlja (K. Vinski-Gasparini, 1983, 607).

Od ornamentike, koja je zastupljena na našoj keramici, a koja bi mogla pomoći kod datiranja materijala s Kamenog Vrha, moramo spomenuti i pseudovrpčasti ukras (T. II, 5, 6). Već smo spomenuli da ova ornamentalna tehnika predstavlja jednu od karakteristika ruške skupine, unutar koje se javlja na raznim keramičnim formama (na žarama, vrčevima, šalicama), naročito često na srednjem dijelu nekropole koji pripada Ha B₂ vremenu (H. Müller-Karpe, 1959, T. 108 C, M2; T. 109 C; T. 110 F). Identičan ukras koristi i keramika s Pobrežja u grobu datiranom u Ha B₁ period (S. Pahič, 1972, T. 8, 5). Pseudovrpčasti ornament nalazimo i na Bledu (grob 51), na keramici usko vezanoj uz rušku skupinu (S. Gabrovec, 1960, T. XXIX, 3). I na naselju kod Soprona pronađeni su ulomci datirani u Ha

B vrijeme, a ukrašeni pseudovrpčastim ornamentom (E. Patek, 1983, T. 30,1). Istom vremenskom horizontu pripada i zdjela iz Velike Gorice (K. Vinski-Gasparini, 1983, sl. 37, 12). Na kraju spominjemo da jednako ukrašenu keramiku nalazimo i na bosanskim lokalitetima (W. Radimsky, 1896, sl. 105, 108; B. Čović, 1962, T. III 1, 2; A. Benac, 1959, 43—45) te u grobu Forstwald 17 nekropole Kleinklein (C. Dobiat, 1980, T. 32, 15).

Od ostalih elemenata spominjemo na kraju i udubljena dna koja su na Kamnom Vrhu relativno česta (T. III, 4, 5). Njihovo trajanje ne može se ograničiti na uže vremensko razdoblje jer takva omfalos-dna pratimo na nekropoli u Ljubljani (I. Puš, 1971, T. 7, 1; T. 17, 2, 4; T. 35, 8), na naselju u Ptuju (J. Korošec, 1951, sl. 19, 20), u Rušama (S. Pahič, 1957, T. II, 3, 4; T. IV, 1), na gradini Čungar (W. Radimsky, 1986, sl. 44). Dna istog oblika zadržava i keramika jugoistočnoalpskog kulturnog kruga starijeg željeznog doba (C. Dobiat, 1980, T. 19, 1; T. 33, 3; T. 55, 8).

Na osnovi iznijetog možemo zaključiti da cjelokupan arheološki materijal s Kamenog Vrha pokazuje uglavnom karakteristike Ha B i početnog Ha C vremena. Po tipu najstariji element predstavlja brončana šuplja sjekira (T. IV, 4) koja bi tipološki pripadala nešto starijem razdoblju, Ha A periodu. Međutim, kako većina ostalog materijala više pokazuje pripadnost završnom brončanom dobu i prijelazu na željezno doba, možemo pretpostaviti da šuplja sjekira predstavlja relikat iz starijeg razdoblja. Budući da detaljnije kronološko opredjeljivanje našeg materijala nije moguće, moramo kao vrijeme života našeg naselja odrediti kasnu fazu kulture žarnih polja, odnosno završno brončano i njegov prijelaz na sam početak starijeg željeznog doba, što bi odgovaralo horizontu od samog početka Ha B do početka Ha C vremena, ili u apsolutnim datumima periodu od početka 10. do kraja 8. st. pr. n. e.

Smještaj naselja na strmoj uzvisini iznad doline, koja je svakako bila prirodna komunikacija, pokazuje karakteristike gradinskog tipa naselja. O postojanju određenog fortifikacijskog sistema, zemljanog nasipa ili zida, ne možemo govoriti jer za to nemamo podataka. No vjerojatno je već sam položaj naseobine na vrhu strmog i teško pristupačnog uzvišenja bio dovoljno osiguranje i zaštita. O unutarnjem uređenju naselja ne znamo gotovo ništa. U bilješkama S. Vukovića spominju se zemunice koje su u vrijeme njegovih obilazaka lokaliteta bile vidljive u urušenim profilima brda, no s obzirom da je na Kamenom Vrhu sakupljena i veća količina kućnog maza, možemo pretpostaviti i postojanje nadzemnih kuća.

Stanovništvo se zasigurno bavilo lovom, ribolovom, stočarstvom i poljodjelstvom. Uvjeti za bavljenje upravo tim granama ekonomike postojali su na geografskom području ovog dijela sjeverozapadne Hrvatske već i u prethistoriji.

Sigurno je da je unutar naselja bila razvijena lokalna proizvodnja prije svega keramičnih izrađevina, no stanovnici su sami izrađivali vjerojatno i kamene, koštane, svakako i drvene predmete za svakodnevnu upotrebu jer su im se sirovine nalazile nadohvat ruke. Nalaz klina (jezgre) ukazuje na

mogućnost određene metalurške djelatnosti unutar naselja. Veći broj piramidalnih utega svakako bi mogao značiti da su se stanovnici naselja bavili i tkanjem.

Naselje na Kamenom Vrh u može se dakle po svojim karakteristikama uklopiti u opću sliku kasne faze kulture žarnih polja i prijelaznog perioda, odnosno početnog željeznog doba. Možda je i naše naselje bilo formirano u toku pomicanja koja su, uzrokovana drugim valom egejske seobe iz centralnog područja Kulture žarnih polja, bila usmjerena prema zapadnom panonskom i rubnom, predalpskom prostoru (K. Vinski-Gasparini, 1983, 586). Vrijeme ovih pomicanja pada upravo u period mlađe kulture polja sa žarama, u raniji Ha B period, kada se odvija intenzivan život i na čitavom nizu lokaliteta jugoistočnoalpskog područja s kojim je materijalna kultura našeg lokaliteta svakako povezana. Vjerojatno jednom od tih novootkrivenih naselja zapadnog područja pripada i Kameni Vrh.

KATALOG

Kratice:

frag. (fragment ili fargmentiran)
 vel. (veličina)
 v (visina)
 d (dužina)
 š (širina)
 p (promjer)
 pd (promjer dna)
 pn (promjer najvećeg oboda)
 pu (promjer usta)
 inv. br. (inventarni broj)

KERAMIKA

1. Bombasti lonac kratkog vrata, malo razgrnutog oboda, glina, crvenkasto-smeđe boje, izrada grublja, v 12,8 cm, pu 9 cm, pn 14,3 cm, inv. br. 1845, T. I, 1.
2. Frag. vrata i oboda lonca, glina, sivo-smeđe boje, raščlanjeno rebro, vel. 6,9×7,2 cm, inv. br. 1106, T. I, 2.
3. Frag. stijenke i oboda velikog lonca, glina, primjesa sitnijih kamenčića, izvana siva, iznutra crveno-smeđa boja, vel. 13,4×14,3 cm, inv. br. 1077.
4. Frag. oboda lonca, glina, sivo-crvenkasta boja, naknadno oštećeno u vatri, vel. 7×8,8 cm, inv. br. 1078.
5. Frag. oboda lonca, glina, s primjesom finog pijeska, smečkasta, jezgra tamno siva, vel. 9,5×9,5 cm, inv. br. 1170.
6. Frag. velikog lonca, stijenka i obod, glina, izvana siva, iznutra crvena boja, vel. 9,7×11,9 cm, inv. br. 1184.
7. Frag. stijenke posude, glina, miješana s krupnijim pijeskom, smeđe-crvenkasta, nisko raščlanjeno rebro, vel. 6,8×9,4 cm, inv. br. 1182.
8. Frag. stijenke posude, glina, svijetla sivo-oker boja, raščlanjeno rebro, vel. 10,7×9,3 cm, inv. br. 1176.
9. Frag. stijenke posude, glina, manja primjesa pijeska, smeđa boja, raščlanjeno rebro, vel. 7,5×8,1 cm, inv. br. 1165.
10. Frag. stijenke velike posude, glina, izvana siva, iznutra crvenkasta, raščlanjeno rebro, vel. 7,4×8,3 cm, inv. br. 1086.
11. Frag. stijenke, možda pekve, glina, primjesa finog pijeska, sivo, raščlanjeno rebro, vel. 11,3×10,1 cm, inv. br. 1114, T. I, 3.

12. Frag. lonca, glina, sive boje, površina oštra i porozna, raščlanjeno rebro, sekundarno oštećeno u vatri, vel. 5,6×8,4 cm, inv. br. 1112, T. I, 4.
13. Frag. stijenke, možda pekva, glina, sive boje, rebro, raščlanjeno, površina oštra, stradalo u vatri, vel. 5,5×5,8 cm, inv. br. 1129.
14. Frag. stijenke posude, glina, s primjesom pijeska, iznutra crvenkasto, izvana sivo, raščlanjeno rebro, vrlo oštećena površina, vel. 5,4×5,8 cm, inv. br. 1177.
15. Frag. rubnog dijela posude, možda pekva, glina, primjesa pijeska, boja siva, raščlanjeno rebro, vel. 9×9 cm, inv. br. 1076.
16. Frag. stijenke i oboda posude, glina, primjesa krupnijeg pijeska, iznutra sivo, izvana sivo-crvenkasto, raščlanjeno rebro, vel. 9,3×8,1 cm, inv. br. 1147.
17. Frag. stijenke posude velikih dimenzija, glina, oker-siva, površina raspucana, oštećeno u vatri, vel. 8,1×12,9 cm, inv. br. 1164.
18. Frag. trbuha posude, glina, manja primjesa pijeska, boja nejednolična, sivo crvenkasta, naziru se plitke kose kanelure, oštećeno u vatri, vel. 7,6× 12,7 cm, inv. br. 1168.
19. Frag. oboda veće posude, vidljiv korijen ručke, glina, sivo-crvenkasta, deformirano, oštećeno u vatri, vel. 7,1×9,1 cm, inv. br. 1140.
20. Frag. stijenke velike posude, glina s primjesom finog pijeska, svijetlo siva, sekundarno izloženo vatri, vel. 11,5×12,5 cm, inv. br. 1162.
21. Frag. dna i stijenke veće posude, glina, siva, deformirano, oštećeno u vatri, vel. 8,6×10,3 cm, inv. br. 1123.
22. Frag. oboda posude, glina, crvenkasto-smeđa, šupljikavo, oštećeno u vatri, vel. 8,4×7,3 cm, inv. br. 1183.
23. Frag. rubnog dijela posude, glina, siva, oštro-šupljikavo, deformirano u vatri, vel. 8,3×4,6 cm, inv. br. 1161.
24. Frag. rubnog dijela velike posude, glina, crvenkasto-siva, deformirano u vatri, vel. 6,5×5 cm, inv. br. 1080.
25. Frag. posude, glina s primjesom finog pijeska, sivo, šupljikavo, oštećeno u vatri, vel. 5,9×8,3 cm, inv. br. 1172.
26. Frag. oboda posude, glina pomiješana s kamenčićima, crvenkasto sivo, šupljikavo, oštećeno u vatri, vel. 5×8,2 cm, inv. br. 1159.
27. Frag. trbušnog dijela posude, glina, nejednoliko crvenkasto-sivo, površina šupljikava, plitke kose kanelure, oštećeno u vatri, vel. 5,5×9,4 cm, inv. br. 1083.
28. Frag. dna, glina, crvenkasto-siva, deformirano, oštećeno u vatri, vel. 8,1×4,7 cm, inv. br. 1179.
29. Frag. oboda, glina, sive boje, šupljikavo, oštećeno u vatri, vel. 6,2×7,2 cm, inv. br. 1163.
30. Frag. stijenke posude, glina, iznutra crvenkasto-sivo, izvana sivo, izvana šupljikavo, oštećeno u vatri, vel. 7,7×6,7 cm, inv. br. 1169.
31. Frag. poklopca, glina, crvenkasto-sivo, oštećeno u vatri, vel. 6×10,1 cm, inv. br. 1084.
32. Frag. trbuha posude, glina, primjesa finog pijeska, iznutra crveno, izvana nejednoliko smeđe-sivo, vel. 8,1×10 cm, inv. br. 1138.
33. Frag. posude, glina, crveno, površina oštra, vel. 7,3×9,1 cm, inv. br. 1079.
34. Frag. posude, glina, oker-crvenkaste boje, sekundarno izloženo visokim temperaturama, vel. 10,6×14,7 cm, inv. br. 1152.
35. Frag. stijenke posude većih dimenzija, glina, primjesa finog pijeska, crvenkasto-sivo, vel. 8,1×10,8 cm, inv. br. 1167.
36. Frag. posude, glina, šupljikavo i ispucano, oštećeno u vatri, deformirano, vel. 9,2×9,7 cm, inv. br. 1154.
37. Frag. stijenke posude, glina, crno, dobro glađena površina, vel. 8,4×10 cm, inv. br. 1133.

38. Frag. stijenke velike posude, glina, primjesa kamenčića, sivo, bilo izloženo visokim temperaturama, vel. 8,8×11,8 cm, inv. br. 1139.
39. Frag. dna, glina, primjesa kamenčića, tamno sivo, vel. 8,3×10,9 cm, inv. br. 1122.
40. Frag. trbušnog dijela posude, glina, crvene boje, vel. 6,4×10,3 cm, inv. br. 1130.
41. Frag. zdjela uvučenog oboda, glina, crno, osrednje izgladeno, vel. 4,7×9,2 cm, inv. br. 1094.
42. Frag. stijenke posude, glina, iznutra crvenkasto, izvana crno, dobro izgladeno, vel. 6,1×6,3 cm, inv. br. 1156.
43. Frag. stijenke, glina, crno, dobro izgladeno, vel. 5,3×6,2 cm, inv. br. 1128.
44. Frag. stijenke posude (ili pekve?), glina, primjesa pijeska, sivo, dobro pečeno, vel. 12,8×18 cm, inv. br. 1073.
45. Frag. stijenke, glina, primjesa grubljeg pijeska, crvenkasto-smeđe, vel. 7,4×8 cm, inv. br. 1173.
46. Frag. stijenke, glina, crvenkasto-sivo, dobro pečeno, dvije plitke paralelne kanelure, vel. 10,6×12,2 cm, inv. br. 1124.
47. Dno velike posude, glina, udubljeno, sivo-crno, pd 10,8 cm, inv. br. 1117, T. III, 4.
48. Frag. udubljeno dno, glina, primjesa pijeska, iznutra sivo, izvana oker-sivo, pd 7,8 cm, inv. br. 1082, T. III, 5.
49. Dno velike posude, udubljeno, glina, primjesa organskih tvari, sivo-smeđe, pd 10,8 cm, inv. br. 1121.
50. Frag. ručke (pekve?), glina, primjesa pijeska, crvenkasto, tri široka žlijeba, vel. 10×4 cm, inv. br. 1109, T. II, 9.
51. Frag. šalica s trakastom ručicom, glina, crveno, dobro izgladeno, vel. 5,5×7,8 cm, v ručke 4,2 cm, inv. br. 1104, T. I, 8.
52. Frag. zdjele uvučenog oboda, glina, narandasto-sivo, stradalo u vatri, vel. 6×8,8 cm, inv. br. 1087.
53. Frag. zdjele uvučenog oboda, glina, narandasto-sivo, oštećeno u vatri, vel. 3,9×5,8 cm, inv. br. 1174.
54. Frag. zdjele uvučenog oboda, glina, sivo, šupljikavo i deformirano, stradalo u vatri, vel. 4,8×6,4 cm inv. br. 1127.
55. Ručka (pekve?), glina, primjesa krupnozrnatog pijeska, crvenkasto-smeđe, d 15, 6cm, š 3,6 cm, inv. br. 1119, T. II, 8.
56. Frag. ručke (pekve?), glina, oker, vel. 7,9×5,5 cm, inv. br. 1085.
57. Frag. gornjeg dijela pekve, glina, crvenkasto-sivo, vel. 11,3×12,8 cm, inv. br. 1171.
58. Frag. zdjele uvučenog oboda, glina, primjesa pijeska, sivo, vel. 5,5×5,9 cm, inv. br. 1092.
59. Frag. zdjele uvučenog oboda, glina, crvenkasto, vel. 9,5×8,8 cm, inv. br. 1160.
60. Frag. zdjele uvučenog oboda, glina, sivo-crveno, okomite kanelure na obodu, deformirano u vatri, vel. 9×10,8 cm, inv. br. 1072, T. I, 5.
61. Frag. dna, glina, iznutra sivo-smeđe, izvana tamno sivo, vel. 6×6 cm, inv. br. 1126.
62. Frag. dna, glina, crvenkasto-sivo, oštećeno u vatri, vel. 7,5×6,5 cm, inv. br. 1181.
63. Frag. udubljenog dna, glina, primjesa pijeska, smeđe, pd 5,5 cm, inv. br. 1132.
64. Frag. zdjele uvučenog oboda, glina, sivo, vel. 4,2×5,1 cm, inv. br. 1091.
65. Frag. noge posude, glina, sivo, p 6 cm, inv. br. 1110.
66. Frag. stijenke posude, glina, primjesa pijeska, sivo, horizontalne i vertikalne kanelure, vel. 8,5×11,3 cm, inv. br. 1075, T. II, 4.
67. Frag. poklopca, glina, primjesa krupnozrnatog pijeska, crveno, plastična rogolika izbočina, oštećeno u vatri, vel. 13,8×6,5 cm, v drške 3,3 cm, inv. br. 1118, T. III, 3.

68. Frag. ručke pekve, glina, sivo-smeđe, vel. 8,7×6,3 cm, inv. br. 1074, T. III, 2.
69. Frag. zdjele uvučenog oboda, glina, iznutra sivo, izvana oker, koso kaneliran obod, vel. 4,2×8 cm, inv. br. 1155, T. I, 6.
70. Frag. zdjele uvučenog oboda, glina, iznutra sivo, izvana oker, koso kaneliran obod, vel. 6,6×6 cm, inv. br. 1150.
71. Frag. zdjele uvučenog oboda, glina, oker, okomito kaneliran obod, vel. 4,3×7,8 cm, inv. br. 1095.
72. Frag. stijenke posude, glina, smeđe-crvena, dobro pečeno, tri horizontalne kanelure, okomito kaneliran trbuh, vel. 8,1×10,8 cm, inv. br. 1111, T. II, 2.
73. Frag. stijenke posude, glina, svijetlo oker, pseudovrpčasti ukras, vel. 4,7×6,4 cm, inv. br. 1131, T. II, 6.
74. Frag. stijenke posude, glina, primjesa finog pijeska, oker, pseudovrpčasti ornament, vel. 7,5×6,4 cm, inv. br. 1113, T. II, 5.
75. Frag. trakaste ručke, glina, primjesa pijeska, crvenkasto, vel. 3,6×5,8 cm, inv. br. 1105.
76. Frag. stijenke s ručkom, glina, primjesa pijeska, oker, vel. 7×4,8 cm, vel. ručke 5,1×2,8 cm, inv. br. 1103.
77. Frag. stijenke s ručkom, glina, primjesa pijeska, tamno sivo, vel. 5,2×6 cm, vel. ručke 4,3×3,1 cm, inv. br. 1097, T. II, 7.
78. Frag. stijenke i oboda lonca, glina, crvenkasto-smeđe, jezgra crna, okomita kratka rebra, vel. 6,6×7,5 cm, inv. br. 1108, T. I, 7.
79. Frag. lonca, glina, primjesa pijeska, oker-sivo, okomita kratka rebra, vel. 9×23,6 cm, inv. br. 1116, (4 frag.), T. II, 1.
80. Frag. stijenke posude, glina, primjesa pijeska, oker, okomito rebro, vel. 4,1×4,7 cm, inv. br. 1180.
81. Frag. lonca, glina, primjesa pijeska, sivo-okker, plastično okomito rebro, vel. 8,7×8,9 cm, inv. br. 1115.
82. Frag. posude, glina, nejednolika crvenkasto-siva, koso kaneliran trbuh, vel. 10,6×11 cm, inv. br. 1088, (2 frag.), T. II, 3.
83. Frag. stijenke posude velikih dimenzija, glina, primjesa pijeska, iznutra oker, izvana sivo-crno, plastična drškica, vel. 11,6×11,3 cm, inv. br. 1178, T. III, 1.
84. Frag. stijenke s jezičastom drškicom, glina, primjesa pijeska, iznutra smeđe, izvana sivo, vel. 4,1×5,8 cm, v drškice 2,8 cm, inv. br. 1102.
85. Plastična jezičasta drškica, glina, crveno-sivo, vel. 5,4×3,1 cm, v drškice 3,4 cm, inv. br. 1098, T. III, 7.
86. Frag. stijenke s drškicom, glina, primjesa krupnijih kamenčića, crvenkasto, vel. 4,3×6,4 cm, v drškice 3,3 cm, inv. br. 1089.
87. Frag. stijenke s plastičnom drškom, glina, crvenkasto, oštećeno u vatri, vel. 10,1×9,3 cm, v drške 3,6 cm, inv. br. 1153.
88. Frag. stijenke s čepastom drškom, glina, primjesa pijeska, smeđe-sivo, vel. 6,1×4,1 cm, v drške 2,8 cm, inv. br. 1157.
89. Frag. stijenke s plastičnom drškom, glina, primjesa pijeska, oker, jezgra tamno siva, vel. 8,9×10,7 cm, v drške 3,7 cm, inv. br. 1120.
90. Frag. stijenke s plastičnom drškom, glina, sivo, oštećeno u vatri, vel. 7,2×6,9 cm, v drške 2,7 cm, inv. br. 1148.
91. Frag. stijenke s plastičnom jezičastom drškom, glina, oker-narandasto, vel. 5,9×7,8 cm, v drške 3,5 cm, inv. br. 1081.
92. Kolut, glina, primjesa pijeska, sivo-crven, p 8 cm, v 3,5 cm, inv. br. 1099.
93. Kolut, glina, primjesa pijeska, sivo-smeđi, dobro pečeni, p 8,3 cm, v 3,9 cm, inv. br. 1847, T. III, 6.
94. Frag. piramidalni uteg, glina, primjesa finog pijeska, oker-crvenkasto, vel. 9,6×7,4×9,5 cm, inv. br. 1135.
95. Frag. piramidalnog utega, glina, primjesa kamenčića, sivo-okker, kružno udubljenje na gornjoj plohi, vel. 7×4,7×5,1 cm, inv. br. 1125.

96. Frag. piramidalnog utega, glina, primjesa pijeska, sivo-okker, vel. 8,8×6,8×6,8 cm, inv. br. 1192.
97. Frag. piramidalnog utega, glina, crvenkasto, vel. 6,7×7,4 cm, inv. br. 1151.
98. Frag. piramidalnog utega, glina, primjesa pijeska, naranđasto, vel. 9×5×4,4 cm, inv. br. 1202.
99. Frag. piramidalnog utega, glina, crvenkasto, uzdužni plitki žlijeb na gornjoj površini, vel. 7,3×4,6×4,1 cm, inv. br. 1149.
100. Frag. piramidalni uteg, glina, crvenkasto-smeđe, dobro pečeno, vel. 8,9×6,3×10 cm, inv. br. 1186.
101. Piramidalni uteg, malo oštećen, glina, crveno, vel. 9,6×7,1×14,4 cm, inv. br. 1185.
102. Piramidalni uteg, glina, primjesa finog pijeska, oker-crvenkasto, vel. 8,9×6,4×14,2 cm, inv. br. 1134.
103. Piramidalni uteg, glina, primjesa finog pijeska, oker-smeđe, dobro pečeno, vel. 9,1×6,6×14,1 cm, inv. br. 1136.
104. Piramidalni uteg, glina, primjesa pijeska i organskih tvari, oker-smeđe, uzdužni plitki žlijeb na gornjoj površini, vel. 9,7×8,1×14,5 cm, inv. br. 1187.
105. Frag. ognjišta (?), glina, primjesa krupnijih kamenčića, sivo-smeđe, dobro pečeno, vel. 13,5×11 cm, inv. br. 1158.
106. Komad kućnog maza, glina, primjesa kamenčića, sivo, bilo izloženo vrlo visokoj temperaturi, vel. 8,1×4,9 cm, inv. br. 1192.
107. Frag. kućnog maza, glina, primjesa pijeska, oker, vel. 6,7×2,8×2,7 cm, inv. br. 1201.
108. Frag. prenosnog ognjišta, glina, crveno, dobro pečeno, dio gornje plohe s otvorima, vel. 11,1×11 cm, inv. br. 1850, T. IV, 1.
109. Pršljen, loptasti, glina, primjesa pijeska, smeđe boje, p 3,6 cm, 3,3 cm, inv. br. 1849, T. III, 8.
110. Frag. pršljena, glina, primjesa pijeska, sivo-okker, vel. 3,1×3,6 cm, inv. br. 1101.
111. Zrno ogrlice, bikonično, glina, primjesa pijeska, crvenkasto-smeđe, p 2,3 cm, v 1,4 cm, inv. br. 1100, T. III, 9.
112. Klin (jezgra), glina, primjesa pijeska, sivo-crvenkasto, vel. 4,5×3,6×11,8 cm, inv. br. 1848, T. IV, 3.
113. Frag. gladilice, glina, smeđe, dobro pečeno, površine dobro izgladene, p 6 cm, v 6 cm, inv. br. 1107, T. IV, 2.

METAL

1. Šuplja sjekira, gornji dio oštećen, bronca, dekoracija okomitih resa, vel. 5,2×3,2×11,3 cm, inv. br. 1144, T. IV, 4.

KAMEN

1. Frag. sjekira-čekić, kamen, sivo-zelen, bušena rupa za nasad, vel. 5,7×8×3,6 cm, inv. br. 1146, T. IV, 8.
2. Sjekira, trapezna, malo oštećena, kamen, sivo-žučkast, poliran, vel. 14,4×6,5×1,9 cm, inv. br. 1142, T. IV, 6.
3. Sjekira, malo oštećena, kamen, maslinasto-zelen, dobro polirano, vel. 5,2×4,2×1,6 cm, inv. br. 1145, T. IV, 7.
4. Tucalo, nepravilno valjkasto, kamen, smeđi, malo oštećen, vel. 5,9×5×12,9 cm, inv. br. 1143, T. IV, 5.
5. Tucalo, možda i gladilica, kamen, tamno zelen, dobro polirano, vel. 7,1×4,8×7,2 cm, inv. br. 1141, T. IV, 9.

LITERATURA

- Balen-Letunić D., 1981 — Kameno oružje i oruđe s područja Hrvatskog zagorja — Zbirka Pečornik, Godišnjak Gradskog muzeja Varaždin 6, Varaždin
1985 — Ostava kasnog brončanog doba iz Maličke, Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu, u tisku
- Benac A., 1959 — Slavonska i ilirska kultura na prehistorijskoj gradini Zecovi kod Prijedora, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu N. S. XIV, Sarajevo
- Crnički J., 1985 — Petrografski opis artefakata s nalazišta Kameni Vrh kod Lepoglave, Godišnjak Gradskog muzeja Varaždin 7, Varaždin
- Čović B., 1962 — Gradinsko naselje na Kekića glavici, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu N.S. XVIII, Sarajevo
1965 — Uvod u stratigrafiju i kronologiju praistorijskih gradina u Bosni, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu N.S. XX, Sarajevo
- Čurčić V., 1912 — Der prähistorische Pfahlbau der Bronzezeit in Ripač bei Bihać in Bosnien, Wissenschaftliche Mitteilungen aus Bosnien und der Herzegowina 12, Wien
- Dimitrijević S., 1961 — Problem neolita i eneolita u sjeverozapadnoj Jugoslaviji, Opuscula archaeologica V, Zagreb
1978 — Neolit u sjeverozapadnoj Hrvatskoj (pregled stanja istraživanja do 1975.). Arheološka istraživanja u sjeverozapadnoj Hrvatskoj — Znanstveni skup Varaždin, Zagreb
- Dobiat C., 1980 — Das hallstattzeitliche Gräberfeld von Kleinklein und seine Keramik, Schild von Steier 1, Graz
- Dular J., 1978 — Poskus kronološke razdelitve dobovskega žarnega grobišča, Arheološki vestnik 29, Ljubljana
1982 — Halštatska keramika v Sloveniji, Dela SAZU 23, Ljubljana
- Gabrovec S., 1960 — Prazgodovinski Bled, Dela SAZU 12, Ljubljana
- Homen Z., 1982 — Novi kasnobrončanodobni lokalitet u Križevcima, Muzejski vjesnik 5, Varaždin
- Horvat J., 1984 — Prazgodovinske naselbinske najdbe pri farni cerkvi v Kranju, Arheološki vestnik 32 (1983), Ljubljana
- Korošec J., 1951 — Prazgodovinska naselbina na Ptujskem gradu, Dela SAZU 6, Ljubljana
- Marić Z., 1961 — Vis kod Dervente-naselje kasnog brončanog doba, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu N.S. XV—XVI, Sarajevo
1964 — Donja Dolina, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu N. S. XIX, Sarajevo
- Marković Z., 1982 — Rezultati istraživanja prehistorijskih lokaliteta oko Koprivnice 1981. godine, Podravski zbornik '82, Koprivnica
- Müller-Karpe H., 1959 — Beiträge zur Chronologie der Urnenfelderzeit nördlich und südlich der Alpen, Römisch-Germanische Forschungen 22, Berlin
- Oman D., 1981 — Brinjeva gora — 1953 (Obdelava prazgodovinske keramike), Arheološki vestnik 32, Ljubljana
- Pahič S., 1957 — Drugo žarno grobišče v Rušah, Razprave SAZU IV/3, Ljubljana
1972 — Pobrežje, Katalogi in monografije 6, Ljubljana
- Patek E., 1968 — Die Urnenfelderkultur in Transdanubien, Archaeologica Hungarica S.N. XLIV, Budapest
1977 — Über die neuen Ausgrabungen in Sopron — Varhely (Burgstall) die Probleme der östlichen Beziehungen, Mitteilungen des Archäologischen und die Probleme der östlichen Beziehungen, Mitteilungen des Archäologischen
1983 — Neue Untersuchungen auf dem Burgstall bei Sopron, Bericht der Römisch-Germanischen Kommission 63 (1982), Mainz am Rhein
- Pittioni R., 1954 — Uhrgeschichte des österreichischen Raumes, Wien

- Puš I., 1971 — Žarnogrobiščna nekropola na dvorišču SAZU v Ljubljani, Razprave SAZU VII/1, Ljubljana
- Radimsky W., 1896 — Die Gradina Čungar bei Cazin, Wissenschaftliche Mitteilungen aus Bosnien und der Herzegowina 4, Wien
- Stare F., 1950 — Ilirsko grobišče na Zgornji Hajdini pri Ptuju, Arheološki vestnik I/1—2, Ljubljana
1954 — Ilirske najdbe železne dobe v Ljubljani, Dela SAZU 9, Ljubljana
1955 — Vače, Arheološki katalogi Slovenije 1, Ljubljana
- Stipčević A., 1962 — Oruđa za rad kod Ilira, Diadora 2 (1960—1961), Zadar
1974 — Iliri — povijest, život, kultura, Zagreb
- Šimek M., 1981 — Arheološki lokalitet Varaždin—Brezje, Rezultati rekognosciranja tokom 1980. godine, Muzejski vjesnik 4, Varaždin
1982 — Dosadašnja arheološka istraživanja u Sigecu, Podravski zbornik '82, Koprivnica
1984 — Najnovija istraživanja prethistorije ludbreškog kraja, Ludbreg-monografija, Ludbreg
- Tomčić Ž., — Vidović J., 1984 — Pokusna arheološka istraživanja naselja Goričan tijekom 1983. god., (Preliminarni izvještaj), Muzejski vjesnik 7, Čakovec
- Vinski-Gasparini K., 1973 — Kultura polja sa žarama u sjevernoj Hrvatskoj, Zadar
1983 — Kultura polja sa žarama sa svojim grupama, Praistorija jugoslavenskih zemalja IV — bronzano doba, Sarajevo
1984 — Prethistorija ludbreškog kraja, Ludbreg-monografija, Ludbreg

KAMENI VRH

ZUSAMMENFASSUNG

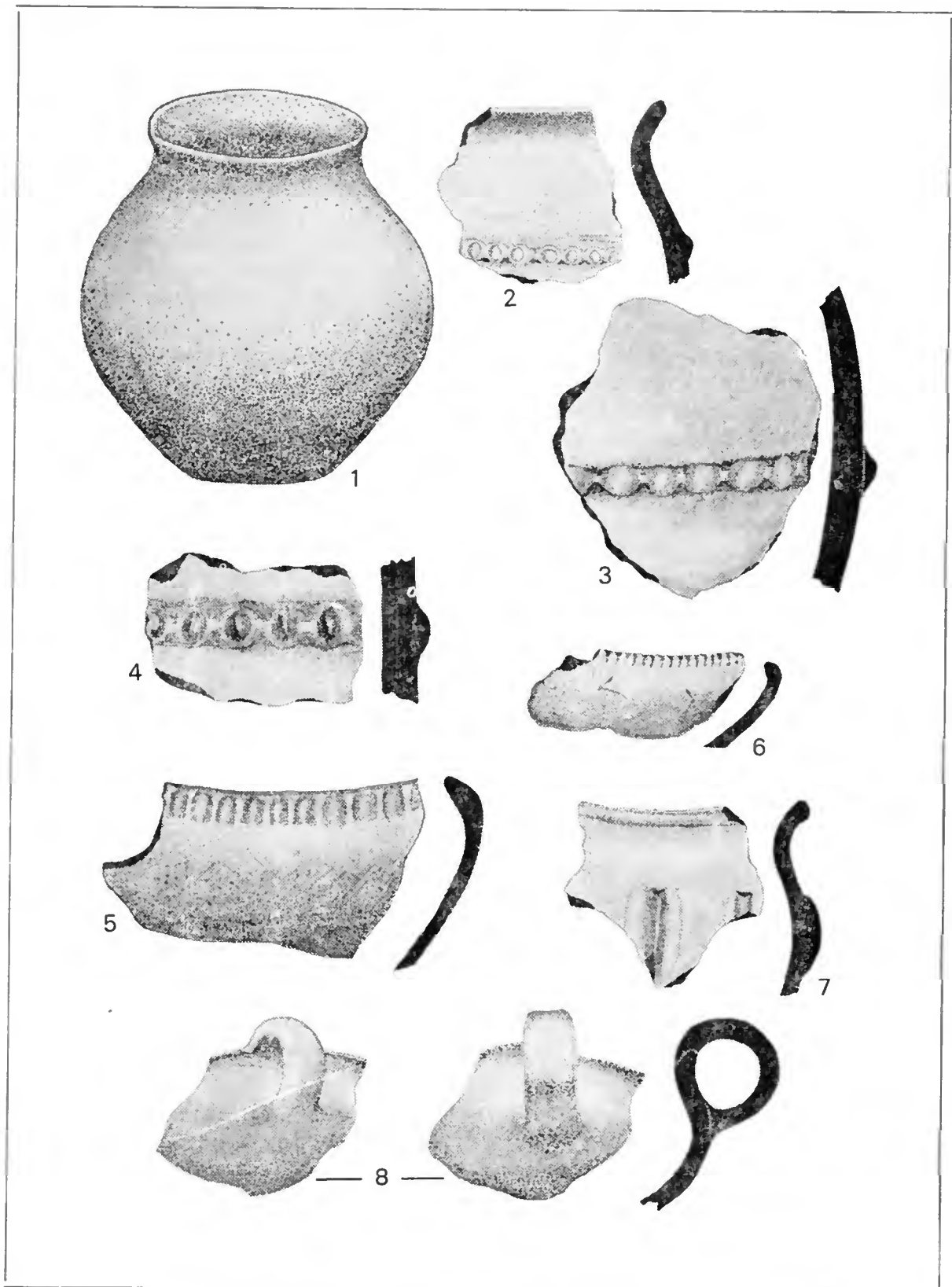
Der Fundort Kameni Vrh befindet sich in Nordwestkroatien, südwestlich vom Ort Lepoglava (Bild 1, 4). An dieser steilen Anhöhe wurden in der ersten Hälfte dieses Jahrhunderts durch die Tätigkeit eines Steinbruches eruptive Felsenblöcke exploatiert. 1936 evidentierte Stjepan Vuković die ersten Funde von dieser Fundstelle, indem er sie aus dem Schutthaufen des Steinbruches sammelte und ins Verzeichnis der Archäologischen Abteilung des Museums aufnahm. Auf der Fundstelle wurden keine Ausgrabungen durchgeführt; die einzigen Angaben über prähistorische Siedlung, von der alle gesammelten Funde stammen, finden wir in den Notizen von S. Vuković (Bild 2, 3) und im archäologischen Material selbst.

Da alle Funde in sekundärer Lage gefunden worden sind, haben wir ausschliesslich mit Hilfe der typologischen Analyse versucht, das Lebensdauer der Ansiedlung an Kameni Vrh zeitlich zu bestimmen und Funde der materiellen Kultur einem bestimmten Kulturkreis anzuordnen.

Die archäologischen Funde werden in einige Gruppen ausgesondert: Gegenstände aus Ton (1. Gefässe, 2. pyramidale Gewichte und Gewichte anderer Form, 3. die übrigen Gegenstände), Metallfunde und Steinmaterial.

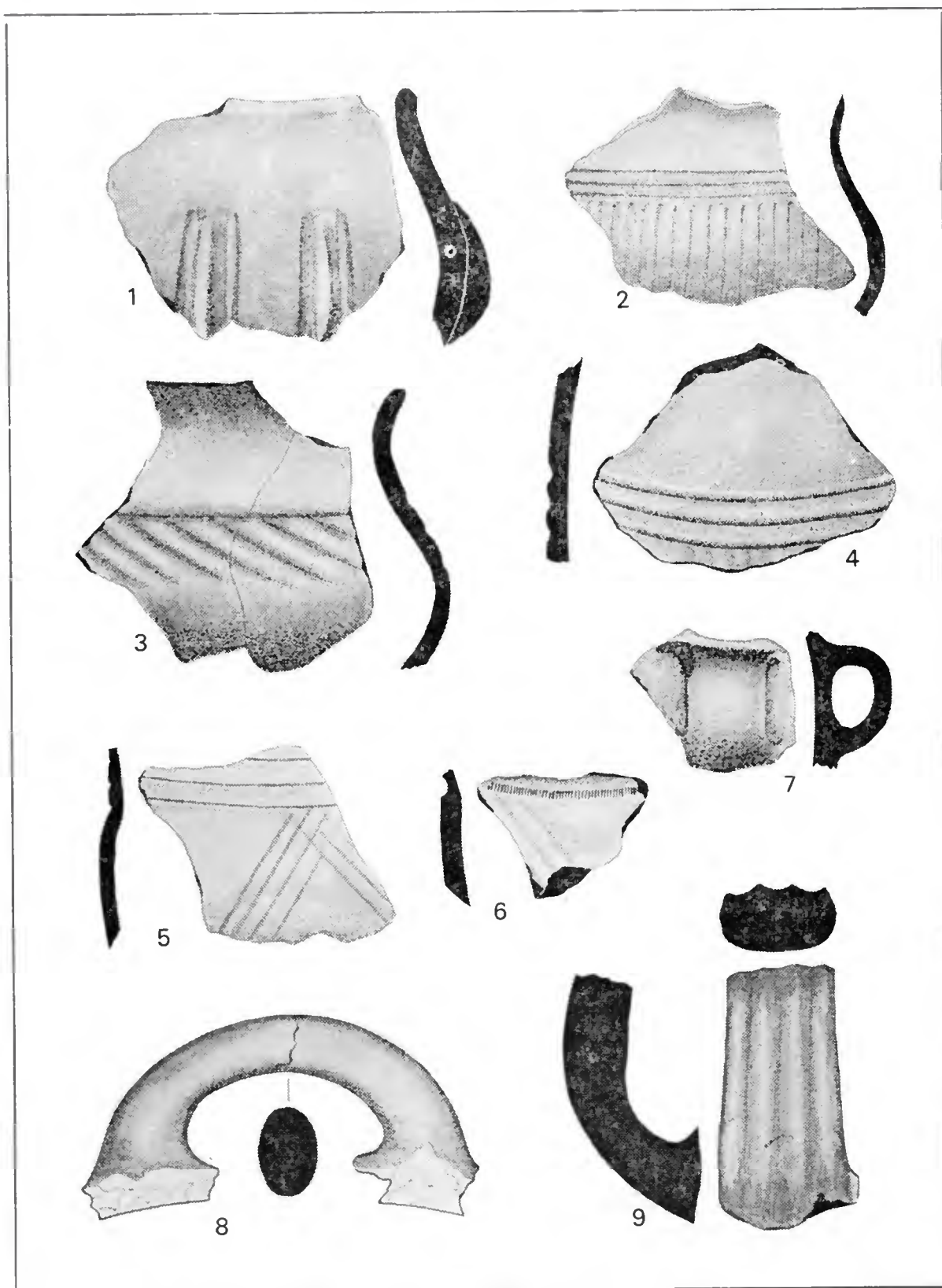
In der Sammlung überwiegen fragmentierte Tongefässe, die in Bezug auf technische Merkmale, Gefäßformen und Ornamentik bzw. Dekorationsverfahren analysiert werden. Da die Keramiktypen für genauere chronologische Bestimmung des Fundortes als ungeeignet gelten, weil die meisten von denen durch längere Zeitperiode in unveränderter Form erzeugt und gebraucht wurden, wird die Keramik anhand der analogen datierten Funde der Ha B und dem Anfang der Ha C periode zeitlich zugeschrieben (T. I, II, III). Das einzige Metallobjekt von Kameni Vrh, ein bronzenes Hohlbeil mit Öse mit senkrechten, schwach ausgeprägten Fransen dekoriert, gehört hinsichtlich des Dekorationsverfahrens der Ha A Periode an (T. IV, 4). Trotzdem sei noch an die Möglichkeit einer späteren Entstehung des Hohlbeiles, aber in der Tradition der frühen Ha A Zeit, hingewiesen. Steinbeile und Stößel (T. IV, 5-9) können auch als keine Grundlage für chronologisches Determinieren benutzt werden, da die drei Beilformen noch vom Neolithikum, bzw. von Äneolithikum an auf diesem Gebiet in Gebrauch waren; Steinstößel zeigen eine durchaus atypische Form, deren Dauer man zeitlich schwer begrenzen kann.

Die Ansiedlung an Kameni Vrh gehört in den Kreis der jüngeren Phase der Urnenfelderkultur des nordwestkroatischen Gebietes, zeitlich mit dem Ha B Horizont verbunden, und den Anfängen der älteren Eisenzeit und zwar ihrem Martijenac—Wies—Kleinklein Kultukreis, dem auch alle bis jetzt erforschten hallstättischen Fundstellen in Nordwestkroatien gehören. Das keramische Inventar der Siedlung zeigt gewisse Ähnlichkeiten und Verbindungen mit den Gruppen des südöstlichen Alpengebietes der späten Urnenfelderkultur, weiter mit späturnenfelderzeitlichen Gruppe Dalj im ostslawonisch-syrmischen Donaauraum, die wieder mit Gruppe Ruše verwandt ist. Ähnlichkeiten mit unseren Funden findet man auch unter Material der frühen Eisenzeit auf dem Gebiet der südöstlichen Alpen, sowie mit mehreren Funden der späten Bronze — und frühen Eisenzeit in Bosnien. Aus diesen Gründen wird das Lebensdauer unserer Ansiedlung an Kameni Vrh in Ha B — Ha C Periode, bzw. ins 10. bis zum Ende des 8. Jhd. v. Ch. gesetzt.

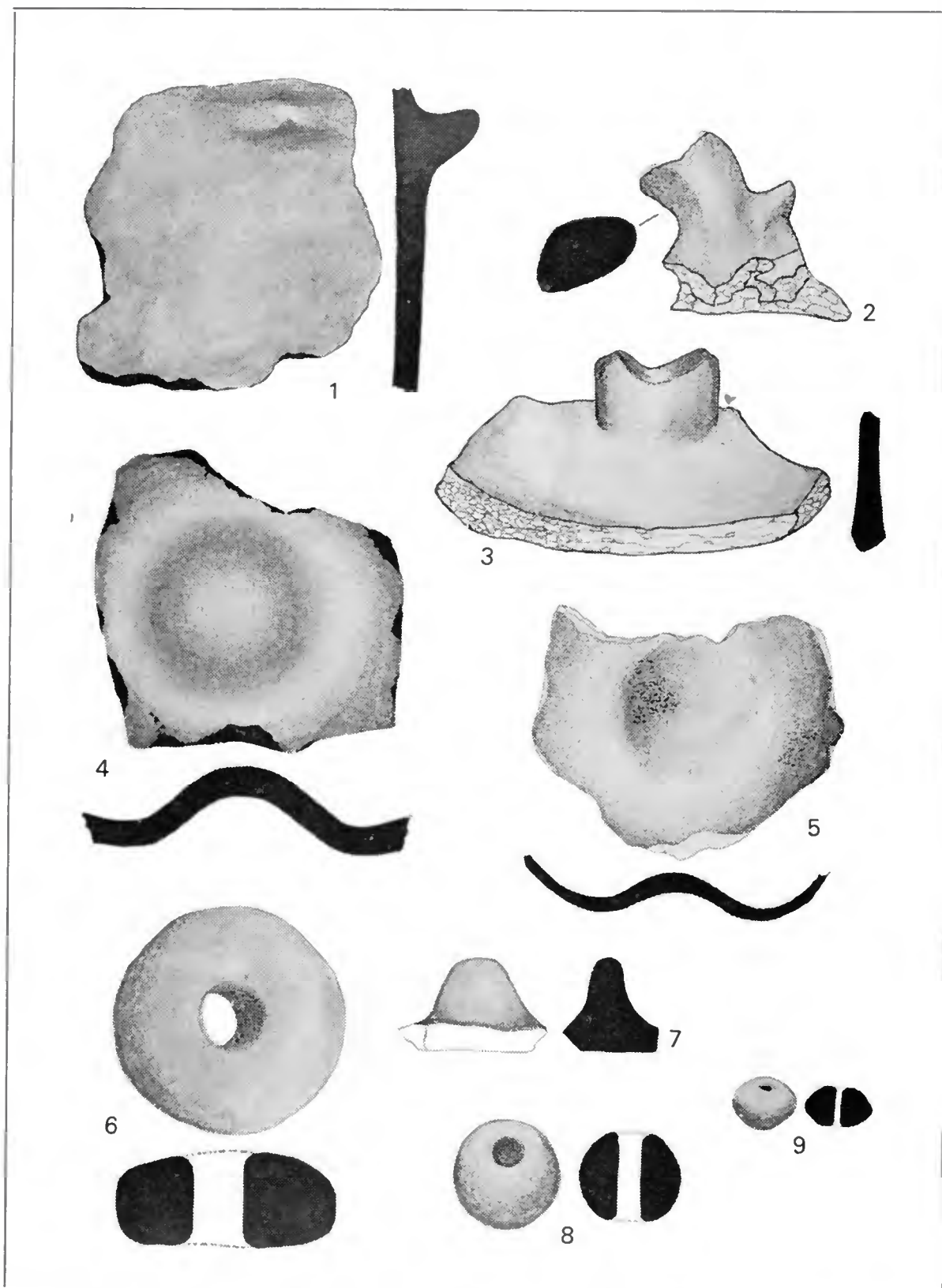

T. I Kamenj Vrh: 1 — 8 keramika; sve 1:3 (Crteži: B. Šimek)
 Kamenj vrh: 1 — 8 Ton; alles 1:3 (Zeichnungen: B. Šimek)

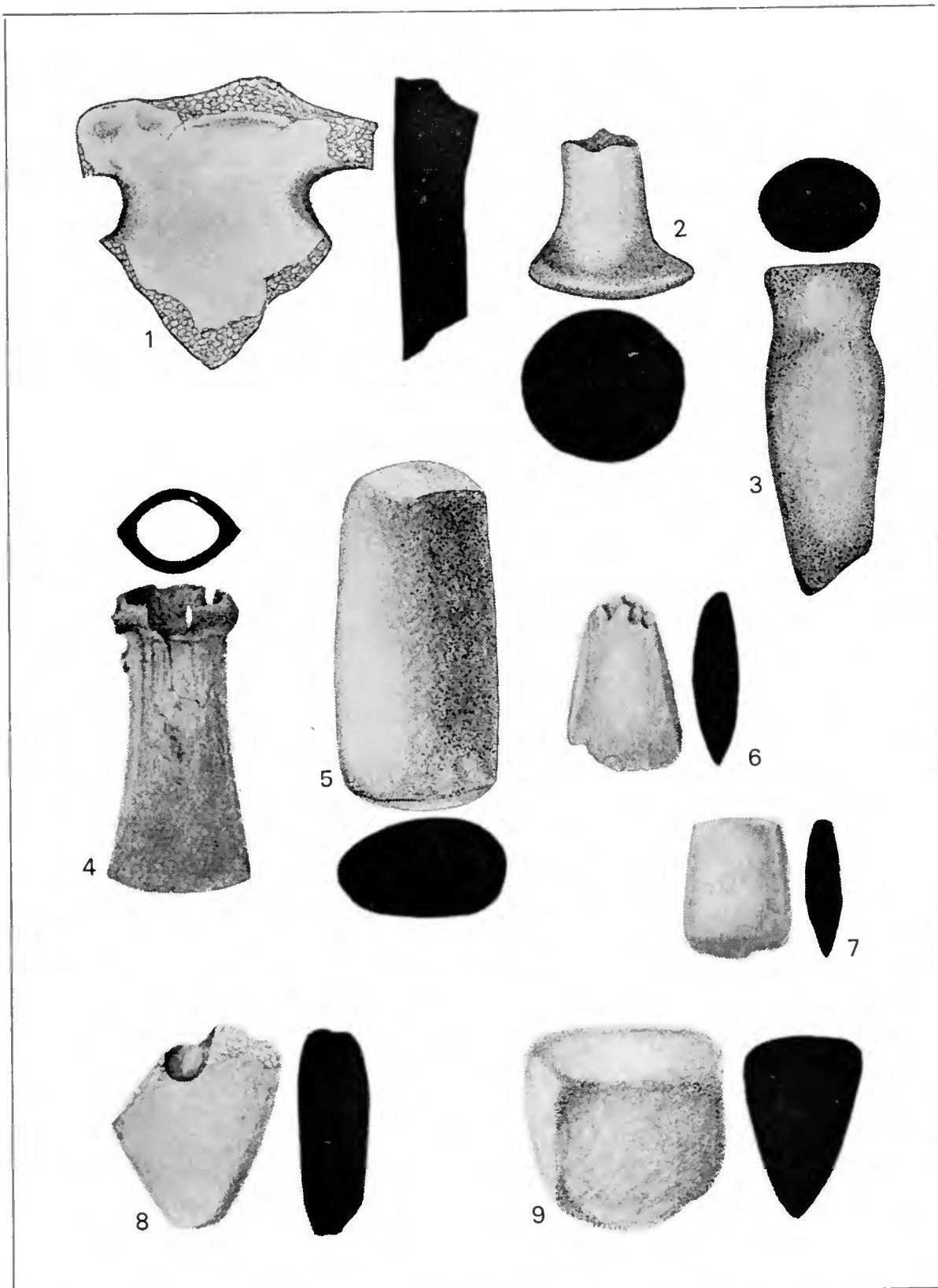

T. II Kamení vrh: 1 — 9 keramika; sve 1:3 (Crteži: B. Šimek)
 Kamení vrh: 1 — 9 Ton; alles 1:3 (Zeichnungen: B. Šimek)

T. III Kamni Vrh: 1 — 9 keramika; sve 1:3 (Crteži: B. Šimek)
 Kamni Vrh: 1 — 9 Ton; alles 1:3 (Zeichnungen: B. Šimek)

T. IV Kamenj Vrh: 1—3 keramika, 4 bronca, 5—9 kamen; sve 1:3 (Crteži: B. Šimek)
 Kamenj Vrh: 1—3 Ton, 4 Bronze, 5—9 Stein; alles 1:3 (Zeichnungen: B. Šimek)